

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Spisovnost a nespisovnost v mediálním dialogu

Diplomová práce

Autor: Karolína Theimerová
Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura
Učitelství pro střední školy - společný základ
Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura
Vedoucí práce: PhDr. Jana Bílková, PhD.
Oponent práce: PhDr. Jiří Zeman, PhD.

Zadání diplomové práce

Autor: Karolína Theimerová

Studium: P17P0843

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura

Název diplomové práce: Spisovnost a nespisovnost v mediálním dialogu

Název diplomové práce AJ: Standard and Non-standard Language of Media Dialogues

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je jazyková analýza mediálních dialogů se zaměřením na uplatnění spisovných a nespisovných jazykových prostředků. Metody práce: 1. studium relevantní odborné literatury 2. přepis vybraných mediálních dialogů a jejich jazykový rozbor 3. charakteristika spisovných a nespisovných jazykových prostředků v analyzovaných dialozích

BOSÁK, J.: Hovorový štýl a hovorovosť. In: Textika a štylistika. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 143-148. 1989. ČMEJRKOVÁ, S. a kol.: Styl mediálních dialogů. Praha: Academia, 2013.
ČMERKOVÁ, S.: Spisovnost a nespisovnost v současné rozhlasové a televizní publicistice. In: R. Šrámek (ed.), Spisovnost a nespisovnost dnes. Brno: MU, s. 191-194, 1996. MÜLLEROVÁ, O.: Výstavba dialogického textu. In: Mluvnice češtiny 3. Syntax. Praha: Academia, 1987. VYBÍRAL, Z.: Psychologie lidské komunikace. Praha: Portál, 2000.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením PhDr. Jany Bílkové, PhD. samostatně a uvedla jsem všechny prameny a použitou literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Janě Bílkové, PhD. za ochotu, odborné vedení a cenné rady v průběhu vypracovávání diplomové práce.

Anotace

THEIMEROVÁ, Karolína. *Spisovnost a nespisovnost v mediálním dialogu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 78 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá spisovností a nespisovností v mediálním dialogu. Teoretická část práce popisuje mediální dialog, jeho typologii a stratifikaci češtiny z pohledu spisovnosti a nespisovnosti. V praktické části byla provedena morfologicko-lexikální analýza mediálních dialogů pořadů Hyde Park Civilizace a Show Jana Krause se zaměřením na uplatnění spisovných a nespisovných jazykových prostředků. Cílem této práce bylo potvrdit či vyvrátit počáteční hypotézu.

Klíčová slova: spisovnost, nespisovnost, mluvený jazyk, komunikace, mediální dialog.

Annotation

THEIMEROVÁ, Karolína. *Standard and Non-standard Language of Media Dialogue*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 78 pp. Diploma Degree Thesis.

This diploma thesis deals with the standard and non-standard language of media dialogue. The theoretical part describes a media dialogue, its typology and stratification of Czech language from the standard and non-standard language variety point of view. In the practical part a morphological and lexical analysis of media dialogues Hyde Park Civilizace and Show Jana Krause was made with the focus on the use of standard and non-standard language. The aim of the thesis was to confirm or disprove the initial hypothesis.

Keywords: standard language, non-standard language, spoken language, communication, media dialogue

Obsah

Úvod.....	8
1 Mediální dialog jako žánr veřejného projevu	9
1.1 Typologie mediálního dialogu	15
1.2 Televizní interview.....	15
1.2.1 Zábavný dialog	15
1.2.2 Populárně naučný dialog.....	17
2 Stratifikace češtiny.....	18
2.1 Rozvrstvení spisovné češtiny	18
2.2 Rozvrstvení nespisovné češtiny	18
2.3 K pojetí spisovnosti a nespisovnosti v češtině	19
2.3.1 Pojetí spisovnosti a nespisovnosti v minulosti	21
2.4 Situace češtiny v mluvené podobě jazyka.....	22
2.5 Spisovnost a nespisovnost v současných mediálních dialogích.....	22
2.6 Sebe prezentace mluvčího související s volbou jazykového kódu.....	23
3 Morfologicko-lexikální rozbor mediálních dialogů.....	25
3.1 Charakteristika vybraných mediálních dialogů.....	26
3.1.1 Hyde Park Civilizace	26
3.1.2 Show Jana Krause	49
3.2 Výsledky analýzy mediálních dialogů Hyde Parku Civilizace	69
3.3 Výsledky analýzy mediálních dialogů Show Jana Krause.....	71
Závěr	75
Seznam použité literatury	77
Seznam použitých internetových zdrojů.....	78

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá mediálním dialogem z hlediska uplatnění spisovných a nespisovných jazykových (zejména morfologických a lexikálních) prostředků. Zaměříme se přitom na dva typy mediálního dialogu, a to na dialog zábavný (tzv. talk show) a tzv. dialog populárně naučný. Práce vychází z analýzy vybraných dílů dvou typů televizních pořadů, jejichž podstatou je právě mediální dialog, konkrétně rozhovor mezi moderátorem a jeho hostem. Výklady v teoretické části práce opíráme o charakteristiku tohoto typu komunikátu v pracích S. Čmejrkové (Čmejrková 2013, Čmejrková – Hoffmannová 2011) a pojetí normy a spisovnosti u I. Nebeské (Nebeská 2013).

Podstatou praktické části práce je jazyková analýza vybraných televizních pořadů reprezentujících zábavný a populárně naučný televizní rozhovor. Zástupcem zábavného dialogu je Show Jana Krause. Jedná se o typ mediálního dialogu, ve kterém je v popředí zábavná funkce. Cílem pořadu je diváka pobavit. Na druhé straně stojí populárně naučný dialog Hyde Park Civilizace. Cílem tohoto mediálního dialogu je zprostředkovat divákům poznatky z oblasti vědy a techniky. Do popředí se tedy dostává informativní či naučná funkce. Provedeme morfologicko-lexikální rozbor těchto mediálních dialogů. Na základě získaných materiálů (přepisů mediálních dialogů) potvrdíme, nebo vyvrátíme počáteční hypotézu. Předpokládáme, že v oficiálních mluvených projevech určených pro širší veřejnost bude převažovat spisovná čeština. Zatímco v populárně naučném mediálním dialogu očekáváme užití výhradně spisovných jazykových prvků (slov a slovních tvarů), v zábavném dialogu předpokládáme mísení prvků spisovných i nespisovných.

1 Mediální dialog jako žánr veřejného projevu

Dialog (rozhovor) je forma mezilidské komunikace. Tento typ komunikace se uskutečňuje mezi dvěma a více osobami, které se střídají v pronášení jednotlivých replik. Replika je základní jednotka dialogické komunikace, může mít krátkou i rozsáhlou formu. Jedná se o celou verbální aktivitu, dokud mluvčí není dalším účastníkem rozhovoru přerušen.

Dialog můžeme různě klasifikovat, a to podle počtu účastníků nebo podle jeho cílů. Za prototyp dialogu pokládá dialog mluvený tzv. „face to face“ (tváří v tvář), v němž se střídá role mluvčího a posluchače.

Dialog se člení na repliky. Některé mají charakter iniciační (např. otázka), jiné reaktivní (např. odpověď), mohou však obsahovat rysy obojího, srov. Hoffmanová (1997).

V pronášení replik se mluvčí střídají. Mluvčí zastávají vždy buď aktivní, nebo pasivní roli. Způsob střídání replik se uskutečňuje tak, že v určitém strukturně vhodném místě udělá mluvčí odmlku, kterou umožní svému komunikačnímu partnerovi, aby se ujal slova. Ten toho může a nemusí využít.

Jednotlivé repliky se sdružují do sekvencí. Nejčastější sekvencí bývá otázka a odpověď. Lingvisté zkoumající rozhovory se zabývají replikami ve vztahu iniciace a reakce, ale také preferovanými a nepreferovanými odpověďmi. Preferované odpovědi jsou takové, které očekáváme, umožňují hladké plynutí rozhovoru. Mezi nepreferované odpovědi můžeme řadit odpověď otázkou.

1 A Nepůjdeme do kina?

2 A A kdy?

Je běžné, že mluvčí používají určité ustálené fráze, kterými začínají a ukončují rozhovor. Jedná se převážně o pozdravy a různé zdvořilostní fráze. Pokud mluvčí chce ukončit rozhovor, většinou použije ukončovací frázi několikrát, viz Daneš (1987).

1A Nepůjdeme v neděli do kina?

2B Ano, to bychom mohli.

3A Tak mi ještě dej vědět.

4B Ano, o víkendu ti napíšu.

5A Dobře, napiš, nebo si zavoláme.

6B Měj se hezky.

7A Děkuji.

8B Ahoj.

9A Ahoj.

Každý dialog má specifickou výstavbu, a to začátek, postupné řešení problémů a následné ukončení rozhovoru. Ve středu dialogu se dá vyzorovat tematické členění, ze kterého je patrný způsob zpracování tématu daného rozhovoru.

Dialog musí splňovat určité podmínky, bez nichž by se nemohl uskutečnit. Základní podmínkou je tematický soulad partnerů, to znamená, že každý z mluvčích by měl mluvit o stejné věci, aby se rozhovor nerozpadl.

Mediální dialog je specifickým typem dialogu. Jeho pozornost je na rozdíl od dialogu nemediálního směřována k publiku. To znamená, že je orientován na diváky, celý dialog je k nim směřován a výhradně mezi moderátorem a hostem se odehrává jen zdánlivě. Je patrné, že oba účastníci (host i moderátor) jsou si přítomnosti diváků dobře vědomi a oba na ně různými způsoby odkazují nebo je i přímo oslovují. Některé televizní dialogy totiž mají vedle televizních diváků i reálné, studiové publikum (viz Čmejrková 1999).

Srov. např. následující úryvek z rozhovoru moderátora Jana Krause s herečkou Mahulenou Bočanovou:

MB: Ženy mě možná pochopí / jestli znáte tu reklamu mistr Proper

JK: Mistr Proper?

MB: Ten kreslenej

JK: No

MB: Víte kterej? takovej ten krásnej

JK: No má tady takovej ten trojúhelníček

MB: No tendle

(Show Jana Krause, host Mahulena Bočanová)

M. Bočanová se na diváky obrací slovy *víte kterej*. To, že je replika určena divákům v sále, je přitom zřejmé z pohybů jejího těla. Otočí se k moderátorovi bokem a naváže oční kontakt se studiovými diváky. V Show Jana Krause je publikum viditelné na video záznamu, kamera snímá i diváky, kteří sledují pořad přímo v sále. Velmi často je slyšet i jejich smích.

V rozhovoru se známou českou modelkou Karolínou Kurkovou, tematizuje moderátor Jan Kraus pro změnu diváky u televizních obrazovek. Srov. následující úryvek:

B: Mám jet lag ještě no

A: Tam dáme titulek pro ty / co neuměj anglicky / co to je česky

B: To znamená unavená

(Show Jana Krause, host Karolína Kurková)

Každý mediální dialog, na rozdíl od dialogu nemediálního, je rámován oslovením diváků. Moderátor se s diváky přivítá a na konci pořadu rozloučí. Na začátku každého

mediálního dialogu moderátor představí svého hosta publiku a přivítá ho. Srov. následující ukázky:

JK: Tak dámy a pánové dovolte / abych pozval našeho prvního hosta / kterým je světová modelka Karolína Kurková

KK: Děkuji / děkuji

JK: Dobrý večer / Karolíno

KK: Dobrý večer

(Show Jana Krause, host Karolína Kurková)

JK1: Dámy a pánové naším dalším hostem je Jirka Král

JK1: Já sem řek Jirka Král / protože to se tak u vás používá nebo je to s tím spojený i když vy ste asi Jiří ne

JK2: Sem Jiří

JK1: No

JK2: Ale používá se Jirka Král

(Show Jana Krause, host Jiří Král)

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace / dobrý večer

PJ: Dobrý večer

DS: Petr Jan Juračka kombinuje celou řadu dovedností a celou řadu oborů / pojd'te se seznámit alespoň s některými z nich

(Hyde Park Civilizace, host Petr Juračka)

V Hyde Parku Civilizace se navíc objevuje i krátké ilustrační video, které diváky seznamuje s hostem. Přibližuje jeho profesní dráhu, obor jeho činností, témata, kterým se věnuje.

Zajímavý je fakt, že v mediálních dialozích typu talk show, ale i v populárně vědeckých rozhovorech má každý z mluvčích předem danou roli. Moderátor je běžně v roli mluvčího, který pouze klade otázky a jeho host na ně odpovídá. Velmi zřídka se stane, že host položí otázku moderátorovi. V Hyde Parku Civilizace se nestává, že by host pokládal otázky moderátorovi, což dokládají následující ukázky:

DS: Když jste v polovině devadesátých let studoval v Edinburgu / tak vám tedy řekli / že s umělou inteligencí půjde řešit všechno kromě řízení auta a hry golf / dnes už to umělá inteligence umí / co je dnešní hranice možností umělé inteligence?

MP: Dneska je umělá inteligence zajímavá tím / že je přesná ...

DS: A dokáže se rozhodnout sám / jak se bude vyvíjet dál? že vytvoří další algoritmus na základě vlastního rozhodnutí?

MP: To je komplikovaná otázka ...

(Hyde Park Civilizace, host Michal Pěchouček)

V zábavných dialozích se může stát, že se i host zeptá na něco moderátora. Často se také stává, že host odpoví na moderátorovu otázku další otázkou. Může se jednat o údiv. Host nechápe moderátorovu otázku, přijde mu nepatřičná.

JK: Vy pořád lyžujete?

JR: No / už bych neměl / myslíte?

JK: Ne / tak vono de taky / tak vono po rovině může člověk pořád jezdit / ale kde jako lyžujete?

JR: Já radši z kopce

(Show Jana Krause, host Jan Rosák)

Pro oba typy vybraných mediálních dialogů, ať už zábavný dialog, nebo populárně naučný je typická asymetrie rolí. V každém případě však odlišně. V Hyde Parku Civilizace je moderátor předurčen být nestranným účastníkem rozhovoru, který má předem pečlivě nastudované odborné téma rozhovoru.

DS: Perloočky mají zajímavé vlastnosti / jak se dokáží přizpůsobit okolnímu prostředí / jak zareaguje jedna a následně druhá generace perloočky / když se v tom prostředí / třeba v nějaké tůni / objeví predátor?

PJ: Vy ste skvěle připravenej (smích)

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace

(Hyde Park civilizace, host Petr Juračka)

Na rozdíl od moderátora v Hyde Parku Civilizace je situace pořadu Show Jana Krause poněkud odlišná. Moderátor má volnější pole působnosti, může do rozhovoru více zasahovat, velmi často se stává, že skáče svému hostovi do řeči, má tendenci změnit téma, čímž uvádí svého hosta do rozpaků.

JK1: Používá se Jirka Král / Jirka Král je vlastně ikona českého youtuberismu / jeden z otců zakladatelů / se bude říkat jednou

JK2: Ježiš to doufám že ne

JK1: Ale je to tak ale

JK2: Ee ...

(Show Jana Krause, host Jiří Král, iniciála JK2)

Může se také stát, že komunikační partner nepočká na ukončení repliky a přeruší repliku prvního mluvčího. Tímto způsobem vzniká přesah obou replik, tzv. overlap. Od přesahu se odlišuje přerušování, kdy svému komunikačnímu partnerovi skáčeme do řeči, což má zpravidla své důvody. Pro talk show Show Jana Krause je skákání do řeči poměrně typické. Srov. následující ukázky:

*VK: No to já sem nevěděl v tu chvíli / že se řítím do propasti / ale tak enormně jsem se snažil se svou tanečnicí Janou Zelenkovou o to / abych dohnal tu ztrátu / že sem i opomenul signály svého těla / a mě už se začala dělat / na tom stehenním zpřimovači / **to víte že...***

JK: Vy tam máte zpřimovač?

VK: Já ano / já ano

(Show Jana Krause, host Václav Kopta)

V uvedené ukázce Václav Kopta hovoří o své účasti v taneční soutěži StarDance. V momentě, kdy se zmíní o tzv. stehenním vzpřimovači, skočí mu do řeči moderátor Jan Kraus a ptá se, zdali má stehenní vzpřimovač. Pravděpodobně nevěděl, co daný pojem znamená, proto musel svému hostu skočit do řeči, aby mu vysvětlil, o co se jedná.

Skákání do řeči se však vyskytuje i v populárně naučném dialogu Hyde Park Civilizace, kde bychom tento jev neočekávali. Srov. následující sekvenci:

*MP: Přesně tak ano / v budoucnosti by bylo ideální / kdyby ty roboti / které tady máme zvětšené / následovali třeba světlo / zdroj světla ve velkých hejnech / a pak udělali nějakou akci / třeba nějakým způsobem deliver dráh / **to znamená dodat léčivo...***

DS: Dodat nějaké léky

MP: Hm / a tak dále

(Hyde Park Civilizace, host Martin Pumera)

1.1 Typologie mediálního dialogu

V průběhu konkrétního mediálního dialogu se utváří dialogický styl. Dialogický styl se vymezuje na základě jednotlivých komunikačních stylů účastníků dialogu a jejich jazykovými prostředky, dále také na základě typu mediálního dialogu.

Čmejková (2013) rozlišuje tři základní typy mediálního dialogu. **Informační rozhovor**, který slouží jako prostředek sdělování informací mezi moderátorem a jeho hostem. U **politických duelů** se jako základní rys prosazuje kontroverznost. Třetím typem jsou **zábavní dialogy**. Jedná se o dialogy typu talk show, které jsou strategicky velmi bohaté. Vyskytuje se v nich manipulace, provokace, a to bez ohledu na porušování pravidel. (Čmejková, 2013, s. 75)

V mediálním dialogu nemusí být dodržena podmínka tematického souladu partnerů. Moderátoři zábavních show mají tendenci svého hosta odvádět k jiným tématům, což na hosty nepůsobí komfortně. Dochází k porušení tematického souladu, což znamená, že mluvčí naváže na předchozí repliku tím způsobem, že začne mluvit úplně o něčem jiném, může se jednat o dílčí téma základního tématu, které mluvčí volí, aby rozhovor zpestřil.

1.2 Televizní interview

Televizní rozhovor je záležitostí veřejnou, vysílá se na televizních obrazovkách a jsou vždy přítomni nějací diváci, kteří dialogu naslouchají.

Dá se tedy očekávat, že do něj jeho účastníci přicházejí do určité míry připraveni. Je zřejmé, že nebudou připraveni dokonale, což vede mj. také k pronikání nespisovných prvků češtiny do jejich řeči.

V praktické části se budeme soustředit na dva typy mediálního dialogu, a to zábavný a populárně naučný mediální dialog.

1.2.1 Zábavný dialog

Pro analytickou část diplomové práce jsme si vybrali zábavný rozhovor, kterému se jinak také říká talk show. Jedná se zpravidla o neformální dialog moderátora s hostem.

V přátelském dialogu nemediálním panuje harmonie mezi účastníky, dialog je založen na přátelském popovídání. Jedná se o vstřícně, symetricky vystavěný rozhovor. Avšak

v televizních debatách, talk show se velmi často projevuje asymetrie, vzniká zde jakési napětí mezi účastníky.

„Talk show mají předem danou ritualizovanou strukturu spočívající v tom, že moderátor je předurčen k roli rétorického vítěze, host je v roli oběti.“ (Čmejková, 2013, s. 67)

Typické je i tzv. agresivní a klaunské chování moderátora (Čmejková, 2013). Moderátor si v tomto typu partnerského rozhovoru může dovolit téměř cokoliv. Pro toto chování jsou typické a časté nečekané změny tématu, odbočky od hlavního tématu. Někdy se moderátor ptá hosta na otázky vyznívající nevhodně či dokonce nevkusně a provokativně.

Moderátor Jan Kraus ve své komunikaci nelpí na objektivnosti a nestrannosti. Během rozhovoru svému hostovi pokládá nejrůznější otázky, které velmi často souvisí s tématem, s kterým host vystupuje v televizním přenosu a uvádí ho do rozpaků. (Čmejková, 2013)

„Moderátor si se svým hostem pohrává jako kočka s myší, chvílemi mu dává šanci, chvílemi mu ji bere“. (Čmejková, 2013 s. 68)

Hosty Show Jana Krause bývají osobnosti z oblasti politiky, kultury, sportu a jiných oblastí. Do každého pořadu jsou pozváni vždy tři hosté, kteří odrážejí aktuální dění v České republice. Host dává většinou moderátorovi dárek, který následně nějakým způsobem komentuje.

VK: No / já vám to samozřejmě rád vysvětlím / nejdřív předám dárek / abych si pojistil i další návštěvu v tomto pořadu

JK: Ano / děkuju

VK: Posledně ste dostal historický autobus / toto je vlaječka klubu

(Show Jana Krause, host Václav Kopta)

Pořad se vysílá každou středu od 21:30 hodin na TV Prima. Dříve byl známý pod názvem „Uvolněte se, prosím“, který byl vysílán na obrazovkách České televize.

1.2.2 Populárně naučný dialog

Dalším mediálním dialogem, který jsme si vybrali pro analytickou část, je televizní interview Hyde Park Civilizace. Tento pořad bychom mohli nazvat vědecko-naučným dialogem, protože se jedná o pořad zabývající se vědou a otázkami současné společnosti. Tento typ mediálního dialogu nemá zábavnou funkci, jako tomu bylo u zábavného dialogu. Zde se dostává do popředí funkce informativní, cílem vědecko-naučného rozhovoru je poučit diváky o poznacích z oblasti vědy a techniky. Moderátorem Hyde Parku Civilizace je Daniel Stach.

Hosty pořadu Hyde Park Civilizace bývají odborníci z oblasti vědy a techniky, jako například lékaři, matematici, fyzikové, biologové, historici apod.

Tento interaktivní pořad se vysílá na obrazovkách České televize. Diváci mají možnost dát tip na hosta, kterého by rádi viděli v dalších dílech, prostřednictvím webových stránek České televize. Je zde také prostor pro jejich dotazy, které mohou do studia posílat před začátkem pořadu. Tyto dotazy jsou poté hostem zodpovězeny během vysílání.

2 Stratifikace češtiny

Čeština je národní jazyk. Národním jazykem je proto, že se vyvíjí současně s národní společností. Má národně reprezentativní a kulturní funkci, je tedy národní hodnotou.

Rozdělování češtiny jako národního jazyka na útvary spisovná, hovorová spisovná, obecná čeština, interdialekty a dialekty je poměrně důležité, i když se jedná spíše o teoretický koncept.

2.1 Rozvrstvení spisovné češtiny

Je zřejmé, že spisovná čeština není homogenní, což znamená, že neexistuje pouze jedna správná forma spisovné češtiny.

Spisovnou češtinu můžeme dále diferencovat, a to jak stylově a funkčně, tak i regionálně.

Jádrem spisovné češtiny jsou stylově neutrální jazykové prostředky. Dále do spisovné češtiny patří prostředky knižní a prostředky hovorové. Hovorové jazykové prostředky jsou typické pro mluvené spisovné projevy (např. *polívka, píšou*). Do spisovné češtiny můžeme začleňovat i prostředky expresivní v projevech citově příznakových.

2.2 Rozvrstvení nespisovné češtiny

Lexikon nespisovných jazykových útvarů lze rozdělit do několika skupin.

První skupinou je **slovní zásoba vymezená teritoriálně**. Běžně jsou označovány jako dialektismy¹. Existuje velké množství dialektických ekvivalentů spisovných slov (např. *peřina – duchna, svrchnice, poduška*). Dialektismy můžeme dále dělit na podskupinu tzv. moravismů nebo čechismů, pokud jsou daná slova typická pro celou oblast Moravy či Čech. Například moravismus *dědina* versus spisovné slovo *vesnice*, *stolař* vs. *truhlář*, *vlézt se* vs. *vejít se*, *zavazet* vs. *překážet* aj. Avšak oblastní výrazy bývají často chápány jako pouhé regionální spisovné varianty (např. u moravismů *dědina, stolař*, u čechismů např. *kytka, hřímat* aj.). (Karlík a kol., 1995, s. 93)

¹ Jazykový prvek patřící do systému teritoriálního nářečí, užívaného převážně v komunikaci mluvené

Obecná čeština původně byla považována za tzv. interdialektický útvar češtiny, v současnosti však běžně využívaného v každodenní mluvě. Je běžné, že pronikají prvky obecné češtiny do mluvené podoby spisovné češtiny. (Karlík a kol., 1995, s. 94)

Druhou skupinou je **slovní zásoba vymezená sociálně**. Do této skupiny patří slovní zásoba profesní mluvy, slangu, argotu apod. Profesní mluva je soubor termínů a frází užívaných skupinou zaměstnanců při pracovním procesu (např. profesní mluva zdravotnická: *pacoš – pacient, kožař – kožní lékař*). Slang je považován za soubor slov a frází užívaných skupinou lidí mající stejné zájmy (např. školský slang: *bůro – pětka, cvika – odborná cvičení*). Poslední podskupinou je argot, což je mluva nějaké společenské spodiny. (Karlík a kol., 1995, s. 94)

Poslední třetí skupinou jsou **slova vymezená příznakem expresivnosti**. Podle Příruční mluvnice češtiny se expresivní slovo odlišuje od neutrálního tím, že vedle pojmového významu obsahuje i pragmatickou významovou složku vyjadřující citový vztah mluvčího k sdělované skutečnosti. (Karlík a kol., 1995, s. 95) Expresivní slova můžeme dělit na kladná a záporná. Mezi expresivní slova hodnotící danou skutečnost kladně můžeme považovat např. familiární slova, neboli slova, která se běžně využívají ve styku blízkých osob (např. *miláček*), dále tzv. hypokoristika, slova využívaná v domáckém prostředí (např. *obměny vlastních jmen – Katka*), dětská slova užívaná dětmi, nebo dospělými v rozhovoru s dětmi. Do této skupiny můžeme začleňovat i tzv. eufemismy².

2.3 K pojetí spisovnosti a nespisovnosti v češtině

Spisovný jazyk je celonárodní společenský útvar, který je využíván při sledování vyšších komunikačních cílů, viz Čechová (2008).

Jak píše Nebeská: „spisovná čeština je systém jazykových prostředků, které jsou celonárodně užívány především v psané formě a v oficiálních mluvených projevech.“ (NESČ, 2016, Spisovná čeština)

Obě z výše uvedených jazykovědkyň zmiňují, že spisovná čeština je celospolečenský útvar, tedy je centrálním útvarem národního jazyka. I na konferenci nazvané Spisovnost a nespisovnost v současném jazyce a literární komunikaci konané v roce 1995 se většina

² Pojmenování nahrazující tabuizovaný či v dané situaci nevhodný výraz, jehož negativně pocíťovaný obsah se snaží zmírnit

účastníků shodla na pojetí spisovné češtiny. Podle většiny z nich je současná čeština chápána tradičně jako celonárodní jazykový útvar s důležitou společenskou funkcí.

Pro vymezení pojmu spisovnosti vycházíme z pojetí lingvistky Ivy Nebeské. Vymezení pojmu spisovnosti a nespisovnosti není jednoduché. Opozice spisovnost a nespisovnost je umělým kritériem, který má v češtině však dlouholetou tradici. Spisovnost byla implicitní součástí teorie spisovného jazyka. Pražská škola tento pojem vůbec nepoužívala, dokonce vůbec nebyl definován. (Nebeská, 2003)

Je rozdíl mezi spisovností a spisovným jazykem. Spisovnost spojuje spisovnou normu, úzus a kodifikaci. Na rozdíl od spisovnosti, spisovný jazyk slouží ke kultivovanému vyjadřování.

V současnosti činí velké problémy rozpor mezi kodifikovanou spisovnou normou a jazykem používaným v běžné komunikaci. Norma spisovné češtiny je zachycena kodifikací, kterou vytvořil Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Aby mohly být jazykové prostředky kodifikovány, je důležitá jejich noremnost, adekvátnost a systémovost. Tyto tři aspekty vychází z pojetí Františka Daneše.

Kodifikovány jsou v češtině pouze spisovné prostředky. Avšak v běžné komunikaci mluvčí využívají neutrálních spisovných prostředků minimálně, běžné je používání hovorových prostředků a prostředků nespisovných, které nejsou součástí kodifikačních příruček.

Mezi kodifikační příručky spisovné češtiny patří Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ), ve kterém je zaznamenáno přibližně 50 tisíc slov současné češtiny. Slovník zachycuje spisovné lexikum, morfologii daného slova. V roce 2003 vyšlo opravené vydání slovníku, novější výtisky jsou pouze aktualizované. Dalším slovníkem obsahujícím spisovnou slovní zásobu je Slovník spisovného jazyka českého. (SSJČ) Poslední knižní vydání je z roku 1989. Vedle spisovných jazykových prostředků slovník obsahuje i nespisovnou slovní zásobu. Existuje také nový akademický slovník, který je pouze v internetové podobě pod záštitou Ústavu pro jazyk český.

Další kodifikační příručkou jsou Pravidla českého pravopisu, které jsou dvojího druhu, a to školní a akademické a Akademická gramatika spisovné češtiny.

Základním znakem spisovné češtiny je její funkce. Spisovná čeština může plnit téměř veškeré komunikační funkce, avšak existují i takové, které plnit nemůže a plní je obecná čeština. Spisovná čeština na rozdíl od nespisovné nese kulturní hodnotu. Spisovná čeština má jako národní jazyk svou integrační funkci. Nemá své rodilé mluvčí, neučíme se ji spontánně, viz Nebeská (2003).

Dalším problémem vyskytujícím se v oblasti spisovnosti a nespisovnosti je pojetí tzv. hovorové češtiny, která se řadí mezi češtinu spisovnou. V současné době se pojem hovorová čeština používá dost nejednotně. Adjektivum „hovorový“ je dnes pojem velmi nejednoznačný, což je důvodem k tomu, že je často odmítán. Hovorová čeština patří k nejstaršímu jazykovému útvaru v každém přirozeném jazyku. Jedná se o jazyk používaný při běžné, každodenní komunikaci. Navíc je také nejméně ustálený, proto není jednoduché tento pojem přesně vymežit a oddělit hovorové výrazy od výrazů neutrálních.

Spisovnost a nespisovnost nemůžeme striktně vymežit, i když se to tak může na první pohled zdát. Mezi prostředky spisovnými a nespisovnými je široké přechodné pásmo, (NESČ, 2016, Spisovná čeština).

2.3.1 Pojetí spisovnosti a nespisovnosti v minulosti

Co se týče samotného pojetí spisovnosti, značně se v průběhu minulosti změnilo. Změny závisí na šíření teorie variant ve spisovném jazyce

Na počátku 20. století byla B. Havránkem zavedena tzv. teorie spisovného jazyka. V rámci této teorie nastínil specifický problém mluvené formy spisovného jazyka. Dále vymežil pojem hovorová čeština, který podle Havránka spadá do spisovné češtiny, konkrétně slouží běžnému každodennímu hovoru. (NESČ, 2016, Spisovná čeština) V rámci teorie spisovného jazyka měla hovorová čeština sloužit k rozšíření spisovné češtiny do běžné mluvy. Jak uvádí Nebeská v NESČ, tento záměr se nenaplnil, dokonce vývoj měl tendenci jít opačným směrem.

Havránek hovoří o tzv. jazykové vytríbenosti. Podle něj je jazyk soustava účelných výrazových prostředků, jeho hodnotu lze měřit jen tím, jak svému účelu vyhovuje. (Havránek, 1932, s. 14)

Na začátku druhé poloviny 20. století Bělič vymežil hovorovou češtinu za jazykový útvar neosahující knižní a nespisovné výrazy (NESČ, 2016, Spisovná čeština).

F. Daneš odmítá hovorovou češtinu jako samostatnou varietu spisovné češtiny (Čechová, 2008, s. 61).

2.4 Situace češtiny v mluvené podobě jazyka

V praktické části diplomové práce se zaměříme na spisovnost a nespisovnost v mediálních dialozích. Proto se v této kapitole pokusíme nastínit českou jazykovou situaci mluvené češtiny.

Jak již bylo zmíněno, rozpor mezi spisovnou a běžně mluvenou češtinou je markantní. Lingvisté používají termín diglosie, a to zejména bohemisté zahraniční. Rozlišují vyšší a nižší jazykové útvary češtiny. Na jedné straně se jedná o spisovnou češtinu, na druhé straně stojí obecná čeština.

Čeští bohemisté pojem diglosie pro nastínění české jazykové situace sice nepoužívají, ale ani ho nevyvrací. Pokud bychom termín diglosie použili, znamenalo by to, že se v jedné komunikační situaci vždy hodí pouze jedna varieta češtiny. (Čmejrková, 2011, s. 43)

Pokud se jedná o oficiální komunikační situaci, je obecně očekávána spíše spisovná čeština, nespisovné tvary do ní pronikají jen jako idiolekty účastníků, viz Čmejrková (2011). Je zřejmé, že v komunikacích, v kterých se primární informativnost potlačuje, do popředí vstupuje funkce zábavná, jako tomu je právě v zábavných dialozích, účastníci s rostoucí emotivností využívají více nespisovných prostředků.

2.5 Spisovnost a nespisovnost v současných mediálních dialozích

Čmejrková do sborníku Spisovnost a nespisovnost dnes přispěla studií nazvanou Spisovnost a nespisovnost v současné rozhlasové a televizní publicistice. Některé jevy uvedené v článku by se daly aplikovat také na mediální dialogy.

Za prvé Čmejrková zmiňuje tři základní hlediska ovlivňující spisovnost či nespisovnost, a to zvnitřnění versus zvnějšnění diskurzu, pozitivní versus negativní typ zdvořilosti a spontánnost versus zdrženlivost temperamentu (Čmejrková, 1996, s. 191). Všechna tyto hlediska ovlivňují to, zda mluvčí použije v určité situaci spisovnou, nebo nespisovnou varietu jazyka.

Využití spisovných či nespisovných jazykových prostředků může být záměrné. Pokud mluvčí začne mluvit spisovně, ale v průběhu své řeči změní kód a téma, jedná se o tzv.

code-switching. V tomto případě se většinou změní původně spisovný ráz promluvy na spíše nespisovný. Pro změnu stylu mluvčího se používá odborný termín style-shifting. Volba jedné variety jazyka je přirozená, druhá něco uměle zastírá (Čmejrková, 1996, s. 192).

V promluvě jsou důležité také tzv. komunikační signály, které mluvčí vysílá směrem k posluchači. Znamená to, že mluvčí vstupuje do komunikace se specifickou tváří, chce si ji zachovat, avšak neznamená to, že ji nemůže ztratit nebo změnit. Může k tomu dojít na základě toho, že mluvčí bere ohled na tvář svého komunikačního partnera. (Čmejrková, 1996, s. 192)

Jsou doklady jazykového managementu, kdy si mluvčí uvědomí využití nespisovné variety a záměrně se opraví, nebo použije další tvary již spisovně. Pokud se v promluvě střídají spisovné a nespisovné variety řeči, může se jednat o střídání vlastní řeči a řeči někoho jiného, velmi často se jedná o kombinaci vlastního výroku s citací výroku někoho jiného. (Čmejrková, 2013, s. 231)

Velmi častá, jak již bylo zmíněno výše, je koexistence a konkurence spisovné a nespisovné variety češtiny. Hoffmannová uvádí, že se mění normy užívání jazyka ve spontánních mluvených rozhovorech. Ve spontánním rozhovoru není povinnost používat spisovnou češtinu, může se využívat čeština obecná, tedy nespisovná varieta. (Čmejrková, 2013, s. 242)

2.6 Sebe prezentace mluvčího související s volbou jazykového kódu

Volba spisovné či nespisovné variety jazyka souvisí s tím, jakým způsobem se chce sám mluvčí prezentovat. Pokud mluvčí chce vystupovat sebevědomě, vybírá si tedy svůj komunikační styl, v jeho rámci se rozhoduje buď pro prvky spisovné, nebo nespisovné. Neznamená to, že řeč intelektuálů se vyznačuje spisovností. Využití nespisovné variety řeči může přispívat ke specifickému typu sebe prezentace mluvčího, kdy se mluvčí snaží ukázat, že bere ohledy na svého komunikačního partnera.

Čmejrková uvádí, že i do diskurzů zachovávajících vysoký stupeň spisovnosti pronikají nespisovné koncovky. Jedná se o řečovou strategii intelektuálů (tzv. pozitivní zdvořilost). Pozitivní zdvořilost je založena na navozeném sdílení znalostí, zájmů, potřeb s adresátem. Mluvčí používá jazyk signalizující jejich společnou identitu, což vede k použití i tzv. ukazatelů intimní zvnitřněné komunikace. Jedná se zpravidla

o výrazy typu: *Jo? Že jo? Vid'?* *Že?*. (Čmejrková, 1996, s. 193) V případě využití těchto výrazů je mluvčím adresát brán jako někdo známý, blízký. Naopak tzv. negativní zdvořilost, kde adresát není vnímán jako někdo blízký, není tím pádem vtahován do světa mluvčího, je doménou spisovné variety jazyka.

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud člověk mluví přátelským způsobem, ukazuje svou náklonnost k publiku. Podle Čmejrkové se od nich neodděluje clonou formálnosti a oficiálnosti. Čmejrková dále uvádí, že je tento tón v mediích prosazován velmi často. (Čmejrková, 2011, s. 311)

V současnosti některé mediální dialogy již nemají tak oficiální ráz, velmi často ztrácejí charakter spisovných situací, často se v nich objevují nespisovné jazykové prvky. Podle Jany Hoffmannové dochází v těchto případech k tzv. konverzacionalizaci. Tento pojem vysvětluje jako jakési zdůvěrnění. Oficiálnost se v projevech vytrácí, účastníci dialogu se chovají spíše neformálně, což jsou typické rysy nezávazné konverzace. (Hoffmanová in Čmejrková, 2011, s. 323) Součástí konverzacionalizace je i tzv. kolokvializace, což znamená, že účastníci používají pro své vyjádření nespisovné výrazy, jejich syntax je do značné míry uvolněná apod. Tyto jevy objevující se v dialozích vedou k zesílení konkurenceschopnosti obecné češtiny.

Z výše uvedených poznatků je patrné, že volba kódu a výběr stylu se význačným způsobem podílejí na seberepresentaci identity mluvčího.

3 Morfologicko-lexikální rozbor mediálních dialogů

V analytické části se zaměříme na spisovnost a nespisovnost v mediálních dialozích. Budeme se zabývat pouze jevy morfologicko-lexikálními. Nebudeme se zabývat jevy fonetickými. Některé výrazné zvukové rysy zmíníme pouze v případě, že budou pro naši jazykovou analýzu relevantní.

Očekáváme, že z hlediska spisovnosti a nespisovnosti bude v oficiálních, mluvených projevech určených pro širší veřejnost převažovat spisovná čeština. O spisovnosti a nespisovnosti se budeme rozhodovat na základě kodifikačních příruček.

Z každého typu mediálního dialogu jsme přepsali deset mediálních rozhovorů, na kterých doložíme výskyt spisovné, popřípadě nespisovné češtiny. Rozhovory nebyly vybírány cíleně, jejich výběr byl spíše náhodný. U mediálních dialogů z pořadu Show Jana Krause jsme analyzovali nejnovější pořady vycházející v druhé polovině roku 2018. U pořadu Hyde Park Civilizace jsme museli vybírat jednotlivé pořady z delšího časového období, protože se jedná o pořad, kam jsou běžně zváni i zahraniční hosté. Přesto se ve většině případů jedná o pořady odvysílané v roce 2018.

Z každého mediálního rozhovoru jsme přepsali přibližně pět minut, vždy z různých částí pořadu, u pořadu Hyde Park Civilizace se zpravidla jedná o začátky pořadů. Přepsali jsme jednotlivé repliky mluvčích. Každá replika je uvozena iniciálou křestního jména a příjmením mluvčího. Pod každým mediálním dialogem je uvedeno, o jaký pořad se jedná a kdy byl odvysílán, je zde také uvedeno celé jméno mluvčího a jeho profese. Jednotlivé repliky jsou rozděleny lomítky, lomítka značí, kdy mluvčí klesnul hlasem. Nejedná se o syntaktické předěly. Jazykové prvky označované jako nespisovné jsou pro lepší orientaci tučně zvýrazněny.

Mediální dialogy nepřepisujeme foneticky, ale pouze zaznamenáváme výslovnostní redukce, tj. vynechávání hlásek (např. *sem, d'ál*) a redukci dlouhých samohlásek (např. *nevím*). V prepisech je zaznamenáno také protetické *v-* (např. *vono, vodkrouháno*). Anglická slova přepisujeme podle současného úzu, tak jak se běžně píše v českých textech (např. *zčekovat, open source, boom*).

3.1 Charakteristika vybraných mediálních dialogů

Pro jazykové zkoumání jsme si vybrali dva typy dialogů, a to zábavný dialog a populárně naučný dialog. Nebudeme se zabývat politickými duely. Z každého typu dialogu budeme zkoumat deset jedinců, kteří se daného pořadu zúčastnili.

Jako prototyp zábavného dialogu jsme si vybrali Show Jana Krause. Show Jana Krause je pořad, jehož cílem je pobavit své diváky. Hosté tohoto pořadu jsou z oblasti české kultury, sportu, ale také například politiky a jiných. Vzhledem ke zmíněné povaze zábavného dialogu očekáváme, že se u hostů bude vyskytovat spíše nespisovná čeština. Moderátor by však měl využívat vzhledem k oficiálnosti mluveného projevu spíše spisovnou češtinu, avšak je dost pravděpodobné, že do ní budou pronikat nespisovné prvky.

Z populárně naučných dialogů jsme si vybrali Hyde Park Civilizace. Hyde Park Civilizace je pořad popularizující poznatky z oblasti vědy a techniky. Jeho hlavním cílem je své diváky poučit. Hosty jsou odborníci, kteří mohou používat odborné termíny, které by měly být laickým divákům vysvětleny. Celkový charakter populárně naučného dialogu by měl být spisovný, jak ze strany moderátora, tak i hosta.

3.1.1 Hyde Park Civilizace

Nejprve se v jazykové analýze budeme věnovat pořadu Hyde Park Civilizace. Jak již bylo zmíněno, v populárně naučném typu mediálního dialogu, s odborně sdělnou funkcí očekáváme jak od moderátora, tak i od hostů užití spisovných jazykových prvků (slov a slovních tvarů).

Nejprve jsme přepsali jednotlivé mediální dialogy. Každý dialog má přibližně pět minut. Jedná se pouze o vybranou část z pořadu Hyde Park Civilizace. Ve valné většině případů se jedná o začátek pořadu. Na začátku každého pořadu moderátor Daniel Stach uvede televizní pořad větou, viz *DS: Vítejte ve světě vědy a otázek současné společnosti / začíná Hyde Park Civilizace.*

Mediální dialogy z pořadu Hyde Park Civilizace jsme rozdělili do tří skupin z hlediska spisovnosti a nespisovnosti. Z celkového počtu deseti mediálních dialogů můžeme označit dva jako ryze spisovné, šest mediálních dialogů zachovávají rysy spisovnosti, avšak pronikají do nich i rysy nespisovnosti (více v analýze jednotlivých mediálních dialogů), dva mediální dialogy byly spíše nespisovné.

Spisovné mediální dialogy

Čtyři dialogy byly ryze spisovné, nepronikly do nich téměř žádné nespisovné prostředky morfologické, ani lexikální. Viz následující ukázky:

1)

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace / přeji dobrý večer

OD: Dobrý večer

DS: Co je první věc která vás při vesmírné architektuře zajímá?

OD: Výbornej dotaz / já myslím / že to bude gravitace / že se jedná o to v jaké lokalitě se celý systém nachází / v jaké lokalitě já pracuji s tím prostředím a co vlastně bude ovlivňovat primárně ten návrh umělého prostředí

DS: Kterou gravitaci nebo negravitaci máte nejraději?

OD: Tak já myslím / z pohledu výzkumu / že nejzajímavější je stav beztlíže / to znamená mikrogravitace / ale nejméně prozkoumané je prostředí takzvané variabilní gravitace / to znamená / kdy se ta gravitace neočekávaně nebo očekávaně mění / a nejen že se mění vlastně velikost té gravitace / ale také směr

DS: To je největší výzva pro vás

OD: Já bych řekl / že to je největší výzva pro každého systémového architekta / leteckého inženýra / designera / produktového designera / ale i pro vědce / co se zabývají lidským zdravím a přežitím člověka ve vesmíru

DS: V čem je to taková výzva / v té změně?

OD: Jde samozřejmě o tu změnu a ty změny gravitace vlastně indukují jakési reakce lidského organismu / které mi třeba úplně neznáme / astronauti jsou speciálně trénováni na to / aby tyto změny té variabilní gravitace ustáli / aby vlastně / měli velmi vysokou odolnost vůči tomuto prostředí a mohli třeba komunikovat s kosmickou lodí i v tomto prostředí / kdežto my se zabýváme / nebo já se zabývám hodně prostředím / které bude ovlivňovat lety do vesmíru i normálních lidí / to znamená vesmírných turistů / pasažérů / případně pro lety transkontinentální z Ameriky do Evropy přes Orbit / a to znamená / že i tito turisté budou ovlivněni nebo na ně bude působit tato variabilní gravitace

DS: Když se podíváte na svůj stůl u kterého teď sedíte / líbí se vám tyhle rohy?

OD: Určitě

DS: Proč?

OD: Jako z pohledu provozu jsou ty zakulacené rohy praktičtější / že si o to nikdo nenarazí / ale / já vim na co narážíte / z pohledu tvorby architektonické / co se týče

interiéru nebo exteriéru / já jsem se kdysi dávno nechal inspirovat architektem Janem Kaplickým / který říkal / že lidé nejsou škatule / tak proč by v nich měli bydlet / nicméně to neznamena / že samozřejmě pravé úhly by se neměly cítit v architektuře / to já jenom se snažím rozšířit ten obzor trochu / a poukázat na to / že člověk se nepohybuje po přímkách a že ne vždycky ty přímé nebo pravé úhly a rovné zdi potřebujeme

DS: Budu pokračovat v té argumentaci pana Kaplického dál / nejsme bubliny / proč bychom měli žít v bublinách

OD: Přesně tak / na druhou stranu / řekněme ta bublina nebo ta koule je energeticky nejvýhodnější tvar / a tak se vod toho odrážíme / my se odrážíme mezi tím čistě pravouhlejším tvarem a čistě sférickým tvarem / protože jsou to tvary / které jsou jednoduché na představu / a relativně jednoduché na výrobu / takže jakmile ten tvar zkomplikujete / tak už z pohledu ekonomiky se jedná o náročnější záležitost

DS: V jednoduchosti je krása i úspora

OD: Přesně tak

DS: Vy jste navrhl / jak by taková základna mohla vypadat / tohle je Lunar Base 10 / která je připravovaná pro severní pól měsíce / pro až deset lidí / proved'te nás prosím

*OD: Tak jedná se opravdu o ambiciózní projekt / základna / kterou by jednou lidi byli schopni postavit za dvacet let / poté co tam přistanou a osídlí / nebo zapustí ty kořeny a vytvoří první / řekněme odpalovací rampu například / takže tato základna / my jsme vybrali severní pól z mnoha důvodů / my jsme prováděli výzkum vlastně na / co se týče geologického výzkumu / topografie / oslunění / radiace a přišli jsme na to / že jižní pól / jak ho deklaruje NASA jako nejvýhodnější lokalitu se nezdá být tak výhodný pro nás / protože ta topografie a lokality oslunění a permanentního zastínění jsou mnohem / lépe konfigurovány nebo konfigurovatelné na tom severním pólu / který vypadá více jako / **řek** bych Českomoravská vysočina / než ten jižní pól / který vypadá velmi dramaticky*

Hyde Park Civilizace, 21. 7. 2018

OD = Ondřej Doule, vesmírný architekt

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

V ukázce se vyskytuje pouze jedna nespisovná koncovka, a to hned v samém úvodu (výbornej dotaz) a redukce souhlásky *l* v maskulinu přičestí slovesa se zavřeným kmenem (*řek*). Poté se mluvčí drží striktně spisovného komunikačního kódu. Mluvčí použil krácení samohlásky v některých slovesech vyjadřujících jeho osobní postoj ke

skutečnosti (např. *myslim, vim*). V ukázce je mnoho dalších projevů mluvenosti, jako například nadmíra využívání deiktických prostředků (např. *ta topografie, tom severním pólu, ten jižní pól*).

2)

DS: Pane profesore / vítejte v pořadu Hyde Parku Civilizace / přeji dobrý večer

MP: Dobrý den / děkuji za pozvání / jsem rád / že jsem tady s vámi

DS: Když jste v polovině devadesátých let studoval v Edingburgu / tak vám tedy řekli / že s umělou inteligencí půjde řešit všechno kromě řízení auta a hry golf / dnes už to umělá inteligence umí / co je dnešní hranice možností umělé inteligence?

MP: Dneska je umělá inteligence zajímavá tím / že je přesná / přesnost a výkonost umělé inteligence je to co vlastně odlišuje výsledky / které tu byly před dvaceti lety a dneska / ale tam si myslím / že vlastně to je to / kam sme se dostali / že sme schopni mít hrozně přesnou a hrozně výkonnou / to co ještě pořád neumíme je / vysvětlit častokrát jakým způsobem máme dospívat k nějakému výsledku / proč se rozhoduje / jak se rozhoduje / takže dneska ta hranice poznání je to / že častokrát není vysvětlitelná / a to samozřejmě omezuje její možné použití

DS: Ta vysvětlitelnost / jak toho dosáhnout / jaký krok je teď potřeba udělat pro to / abyste věděli / proč se rozhodla / tak jak se rozhodla a ten výsledek je takový / jaký je

MP: Profesor Hinton / což je jeden ze zakladatelů dnešní dneska populární hlubokých sítí vlastně říká / že asi budeme muset udělat nějaký velký krok zpátky / že ty hluboké sítě / které dneska jsou tak mocné / že v podstatě vládnu světu / spousta aplikací dneska běží na hlubokých sítích / vlastně mají v sobě interentní vlastnost / že že jsou nevysvětlitelné / že vlastně tam to vysvětlení / které v síti není / a vytáhnout ji z té sítě je velmi komplikované a Hinton říká / že se musíme zpátky vrátit k matematické logice / k symbolickému uvažování / abychom vymysleli metody / které budou alespoň trochu podobné přesnosti hlubokým sítím / ale budou mít vysvětlitelnost

DS: Máme algoritmus / který se skutečně rozhoduje sám?

MP: Jasně / vlastně většina algoritmů / která vám doporučuje / jaký si máte přečíst článek na Google news / ten se rozhoduje sám / ten si zčekuje váš profil a za vás rozhodne / co vás bude zajímat

DS: A dokáže se rozhodnout sám / jak se bude vyvíjet dál? že vytvoří další algoritmus na základě vlastního rozhodnutí?

MP: To je komplikovaná otázka / ten konstruktivismus myšlenku umělé inteligence je jedna věc a druhá věc je zlepšování se a učení se / dneska prostě víme / že algoritmie se vlastně umí sama zlepšovat / umí vlastně vymýšlet nové postupy / umí lépe rozumět svému prostředí / takže zlepšování tu je / a je vlastně dneska velmi mocné / ta samostatná kreativita vymyslet nový nápad/ to tu ještě nemáme

DS: Hardware bude stejně výkonný jako lidský mozek za chvíli / možná za deset let/ říkal jste pro Forbes next v roce dvatisícesedmnáct / k ničemu nám to nebude/ protože hardware sám o sobě nic neznamena

MP: Je to / je to tak / hardware dneska nám pomohl rozhodit umělou inteligenci tak / že opravdu se dá výborně použít pro spoustu průmyslových obchodních aplikací / vidíme ji okolo nás / můžeme podle ní naučit algoritmy rozpoznávat silnici v autech / to je / to je fantastické / ale nějak se to netýká té hluboké všeobjímající umělé inteligence / které se všichni bojí a samotný hardware nám vlastně neumožní vymyslet / zkonstruovat umělou inteligenci / tak obecnou / aby se vlastně podobala té lidské / tam je potřeba ještě něco dalšího

*DS: Někdo dokonce tvrdí / že by umělá inteligence měla být open source / tedy veřejně dostupný zdroj / do kterého se každý může podívat / abyste se mohli kouknout do do kódu a zjistit / jakým způsobem vás umělá inteligence manipuluje jste mezi těmito lidmi / co **tohleto** tvrdí?*

MP: To by se mi hrozně líbilo / já bych to chtěl / bylo by to skvělé / bohužel to dnešní mocná umělá inteligence / kterou vlastní velké společnosti / není opensourcová / na jednu stranu musím pochválit velkého behemota Google / který před několika lety zopensourcoval knihovnu / která je vlastně nejmocnější knihovna dneska na světě / a vlastně díky ní zdemokratizoval některé algoritmy a umohl startupům / umožnil startupům trošku konkurovat a vymýšlet nové nápady a stanovit nové systémy

Hyde Park Civilizace, 3. 11. 2018

MP = Michal Pěchouček, kybernetik, ředitel Centra umělé inteligence, ČVUT

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Další ukázka je opět příkladem velmi vytríbeného projevu. Mluvčí využívá výhradně spisovnou češtinu, do projevu pronikl pouze jeden nespisovný tvar demonstrativního zájmena (*tohleto*). Vzhledem k povaze pořadu mluvčí využívá poměrně hojně cizích termínů, a to zejména anglicismů (např. *open source*, *start up* apod.). I přestože mluvčí

dodržuje spisovný komunikační kód, poměrně výrazně do projevu pronikají rysy mluvenosti, jako například nadužívání částice *vlastně* a deiktických výrazů (např. *ten konstruktivismus, ta samostatná kreativita*).

3)

PP: *Měl jsem štěstí / protože po válce už byl k dostání penicilin / penicilin jak víme koncem dvacátých let objevil Skot Fleming / Alexander Fleming a během druhé světové války antibiotikum penicilinu zachránilo mnoho životů / zejména tedy americkým vojákům / ale v čtyřicátém šestém / jak vidíme už to bylo i v Bratislavě / v té době se podával penicilin každé tři hodiny / jako dítě jsem se děsil / protože přišla sestřička s injekční stříkačkou a ve dne v noci po třech hodinách / dneska máme depotní preparáty / které se dávají jednou za čtyřiaadvacet hodin/ byla to jiná doba*

DS: *Ale vás penicilín tedy zachránil*

PP: *Doslova / současně sem dostával transfuzi v té době tatínek ležel na jednom lehátku / já vedle na druhém / jemu odebrali krev / mě jí podávali / tak to tenkrát běželo*

DS: *Několik týdnů*

PP: *Těch krví jsem tolik nedostal / ale byl jsem tam několik týdnů v tom **špitále** samozřejmě*

DS: *Rok devatenátsetpadesátsedm / kdy jste složil zkoušky na medicínu v Bratislavě / nakonec ste byl ale podle logiky socialistického budování vyslán na Univerzitu Karlovu / co jste tehdy měl a co jste si říkal / když jste přijel do Prahy? vám bylo sedmnáct let*

PP: *No měl sem tady jednoho známého strýce a tetu / protože maminka byla Pražačka / jinak sem přišel s kufrem / položil jsem ho / dostal jsem ubytování na koleji za čtyřicet korun měsíčně / v té době a / nastoupil jsem do prvního ročníku / no vzpomínám si na příhodu / neuměl sem česky a první věc potřeboval sem vyplnit nějaké formuláře / tak jsem měl plnicí pero / v té době to bylo plnicí pero / kde se natahoval inkoust a šel sem do Narpy / což byla prodejna papíru a kancelářských potřeb a říkal jsem / já **bysem** si prosil / atrament / hochu co to chceš? Atrament tady do toho pera / jo inkoust / tak počkej / takhle jsem začínal / vono to vypadá úsměvně víte / ale když jsem dostal pozvání do Prahy / tak mi bylo napsáno / že jsem přijat na terapeutický směr / teď já jsem nevěděl / jaký je to směr / myslel jsem / že budu nějakým vodoléčitelem / něco takového a úsměvný byl kolega Hoza / který dostal pozvánku / že je přijat na pediatrii / a on si myslel / že bude léčit kuří oka a nohy / pes pedes je noha jo / a tak nevěděl / nakonec se stal předsedou české pediatrické společnosti*

Hyde Park Civilizace, 31. 3. 2018

PP = Pavel Pafko, hrudní a břišní chirurg

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Pavel Pafko mluví spisovnou češtinou, zejména v první části rozhovoru. V momentě, kdy mluvčí začne hovořit o vlastní prožitě zkušenosti, začnou pronikat do jeho výpovědi rysy mluvené češtiny. Mluvenost se v replikách projevuje zejména vycpávkovým slovem *no*. Pro bližší vylíčení konkrétní situace, ve které se ocitl, používá přímou řeč. V replice se objevuje i protetické *v-*, které je pro běžně mluvenou řeč také typické (např. *vono*). Pozoruhodné je, že redukce počáteční hlásky ve slovesu být (např. *sem*) se striktně nevyskytuje ve všech případech.

4)

DS: Pane profesore vítejte v Hyde Parku Civilizace / dobrý večer

PK: Dobrý večer

DS: Čím je pro vás osobně / oko?

PK: Osobně oko / já se tím živím / já se živím léčbou oka / živím se i studiem oka / ale jako osobně / nevím

DS: Vytvořil ste si osobní vztah k oku nebo ne za dobu vaší praxe?

PK: Osobní vztah k oku ne / nevytvořil / ne

DS: Čím je oko pro organismus / když se říká / že mozek je generálem / čím je potom oko?

PK: No / oko vlastně je embryonálně výchlípka mozku / část teda oka / sítnice / to znamená / že to souvisí těsně s mozem / to znamená / co se potom na sítnici děje / až jakékoli patologické změny / tak se zahojí jizvou / nedá se to transplantovat / co se týká teda sítnice jako výchlípky mozku

DS: Takže jsou to doslova oči generála

PK: Tak přesně tak / to je dobrý výraz

DS: A právě na oči generála se v dnešním Hyde Parku Civilizace podrobně zaměříme

DS: Pane profesore / kterou část oka máte vy nejraději?

PK: Nejraději momentálně mám část / přední část oka / to znamená rohovku a čočku / i když dříve/ když jsem začínal / tak jsem se specializoval speciálně na sítnici / ale v současnosti posledních dvacet let se věnuju pouze problematice takzvaného předního očního segmentu

DS: Proč?

PK: Já v tehdejší době / když jsem začínal jako specializovaný oftalmolog / začínal jsem tedy / stážíval jsem často na zahraničních klinikách právě kvůli sítnici jo / problematice sítnice a v tehdejší době / tam se nedalo tolik toho dělat / protože nebyla ta technika tak sofistikovaná jako je dneska / tak jsem se takzvaně předělal na předosegmentového chirurga / v tehdejší době / to bylo v devadesátých letech byl obrovský boom v chirurgii katarakty / šedého zákalu / tak jsem se předělal na tuto část oka

DS: Která část našeho oka je náchylná k nějakému poškození / k nějakým vadám

PK: Tak nejnáchylnější je asi rohovka / protože ta je první / ta je první na ráně / takže tam je nejnáchylnější pro různé úrazy / cizí tělíška a podobně

PK: Jak se tedy o oko starat / co našim očím vadí vůbec nejvíc / jak jim můžeme nejvíc ublížit / našim / taková prokázaná noxa škodlivina / je určitě UV záření / to znamená záření pod viditelným spektrem pod čtyři sta nanometrů / to je prokázaná noxa / protože je to zvlášť vidět třeba u námořníků / **který** se plaví v těch tropických mořích / tam pracují / tak nenosí pořádně protisluneční brýle / tam se projevuje / především se dělá šedý zákal / a často je poškozená i sítnice / takže to určitě a druhá věc / která je též prokázaná je kouření / jako škodlivina je kouření / u kouření je též daleko větší frekvence těchto chorob centrální sítnice i čočky

DS: Vy sám jste říkal v lidových novinách už v roce dvatisícedva / u slunečních brýlí s nekvalitním UV filtrem může dojít paradoxně k poškození zraku / tedy dvakrát měř respektive / dvakrát vybírej a jednou kupuj

PK: Ano / tam je velmi důležité / aby ty brýle byly kvalitní a opravdu zabránily těm vstupům těch UV paprsků / ale taky tam je to zrádné ještě v tom / že se vlastně / když máte tmavé brýle zornička se vám rozšíří / takže to oko je ještě více náchylnější a pokud ty brýle jsou nekvalitní / tak tam vstupuje ještě víc těch krátkovlnných / toho krátkovlnného záření

Hyde Park Civilizace, 20. 10. 2018

PK = Pavel Kuchynka, profesor očního lékařství

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Poslední ukázka je opět projevem spisovné češtiny. Mluví se drží spisovného komunikačního kódu, využívá spisovnou, neutrální češtinu. Do projevu pronikly prvky hovorové češtiny, jako například hovorová koncovka -u (např. *věnuju*). Velmi typické je

opět nadužívání deiktických výrazů (např. *těm vstupům, těch UV paprsků, ty brýle, toho krátkovlnného záření*). V ukázce se vyskytlo dvojité stupňování adjektiva *náchylný* a vzniklo defektní sousloví *více náchylnější*.

Spisovné mediální dialogy s nespisovnými prvky

V dalších čtyřech dialozích se objevují prvky nespisovné, a to zejména nespisovné koncovky substantiv, verb a nekodifikovaný tvar podmiňovacího způsobu *by sme*. Můžeme v nich také pozorovat rysy mluvenosti. Vyskytují se v nich konstrukce typické pro mluvený projev. V mediálních dialozích je patrné vynechávání souhlásek, redukce samohlásek, využívání vycpávkových slov (např. *no, vlastně*). Srovnajte následující ukázky:

1)

DS: Co on nás neprozradí krev?

*EB: No tak já si myslím / že toho prozradí hodně o našem aktuálním stavu / záleží na tom jak velké spektrum té krve analyzujeme / neprozradí nám všechno o naší finanční situaci samozřejmě nebo / co máme vsadit do sportky a podobně / ale rozhodně / tak jak ti každý sportovec prochází tímhle / tak my sami / když jdeme k lékaři nebo do nemocnice / tak první je / že procházíme oddělením klinické biochemie / tam z nás vypustí nějaké zkumavky a na základě toho vlastně nás **šoupnou** ke správnému lékaři aby z této diagnózy vylepšil ten stav / spíše zdravotní než aktuální*

DS: Řekne krev něco i o naší hlavě?

EB: No samozřejmě / protože v té hlavě taky běží energetické procesy / ovlivňuje hlava hormonální situaci / hormony zase ovlivňují hlavu / tak i ty bolesti hlavy a podobné věci lze z toho rozboru krve udělat a říct / co může být za problém / vždycky je to s nějakou pravděpodobností / není to stoprocentní

DS: Pane doktore / jak jste prožíval letošní olympijské hry?

*EB: Tak samozřejmě / hlavně ty sporty / kde jsem nějakým způsobem zainteresovaný / takže hlavně biatlon / tak ty výsledky vás vždycky **potěšej** / protože je **udělaj** závodníci / s **ktorejma** strávíte v roce nespočetně dnů / věříte jim a víte / jak na tom jsou / a myslím si / že vždycky je nejtěžší / když vědí / že tu sportovní formu **maj** / takže sami na sebe **vytvářej** ten největší tlak / takže když se to potom povede / tak je to určitě **výborný** / jak pro ně tak pro ten sport / ale samozřejmě pro všechny diváky / protože u toho biatlonu / je to o tom / že to je dneska sport / **ktorej** je divácky velmi **zajmavej** a v **Novým** Městě budeme mít za pár měsíců zase **světovej** pohár / takže já doufám / že tohle zase přispěje*

k tomu / že se tam ti diváci přijedou podívat a na druhou stranu že ti naši biatlonisti jim předvedou ty výkony / který předvedli na olympiádě nebo v Novým Městě před dvěma lety

DS: Čí krev z dalších českých sportovců jste třeba v minulosti testoval a byli teď na hrách v Pjončangu?

EB: No tak já vim / že jméno Ester Ledecké je momentálně skloňováno všude / já tady mám před sebou její výsledky z úplně jiné doby / z doby / kdy jí bylo patnáct let a kdy ke mně přišla se svým dědečkem a maminkou / v dobách kdy

DS: Můžu si je půjčit?

EB: Se víceméně rozhodovala vo tom / jestli bude moct nastoupit někam do střediska nebo ne

DS: Co vám tehdy vyšlo?

*EB: Nám tehdy vyšlo / že je to skutečně sportovní talent / který už si v patnácti letech podle německých tabulek tady na tyhle sporty byl na stodeseti procentech / jsme rádi / že nám to takhle vyšlo a že ona **tadyty** naše výsledky nějakým způsobem potvrdila / když u nás byla o dva roky později / tak už byla na sto dvaceti procentech / takže já osobně si myslím / že když si vybere **nějakej hezkej** sport na letní olympiádu / že tam určitě taky něco dokáže a přál bych jí to*

DS: Mohu je ukázat tyto výsledky na kameru?

*EB: Já si myslím / že nejsou až tak **důvěrný** a že Ester se na nás nebude zlobit*

DS: Tehdy výška sto sedmdesát dva centimetrů / vidím tady testování na dvanácti minutách / vidím tady také množství kyslíku / co všechno se tehdy testovali a co testujete dnes

*EB: Tak vzhledem k tomu / že to byla první návštěva u nás / tak se dělá poměrně podrobný test / podrobná analýza / protože je vždycky **obtížný** z prvního testu říct / jestli je to **dobry** / nebo **špatný** / protože **každej** test je **postavenej** hlavně na přístupu toho závodníka / když je to pro něj naprosté novum / když někdo běží poprvé na běhátku / nebo když jede poprvé na veslařském trenážeru / nebo kanoistickém / tak ty výkony jsou vždycky zatíženy nějakou chybou / takže až při těch opakovaných zátěžích je to něco jiného / tady ta Ester to zvládla hned napoprvé právě proto / že je pohybově nadaná a má předpoklady pro vrcholnou sportovní výkonnost jednoznačně*

DS: Z těch výsledků je vidět / že na dvanácté minutě se dostala na tepovou frekvenci dvěstěsedm / přičemž poslední čtyři minuty jela na tepovce přes dvě stě / to znamená / jela opravdu na té své hraně / a to je důležité

*EB: A to je v **každém** tom testu důležité / že v těch individuálních sportech to není až tak takový problém / ale když přijdou některé ty kolektivní sporty / nevím / jestli se na mě fotbalisti nebudou zlobit / ale oni jsou zrovna ta skupina / která spíš to má jako zábavný doplněk než **ňákou** hlavní náplň*

Hyde Park Civilizace, 3. 3. 2018

EB = Emil Bolek, biochemik

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Rozhovor s Emilem Bolkem je specifický tím, že se v něm mísí prvky spisovné a nespisovné. Je zajímavé, že host začne rozhovor spisovně. V úvodu, který je věcný a objektivní, mluví využívá neutrální spisovnou češtinu (výjimkou je sloveso *šoupnout*, které je expresivně zabarvené). Jakmile se moderátor hosta zeptá na osobní prožitek, přechází host do obecné češtiny.

Mluví v průběhu rozhovoru přepíná spisovný a nespisovný kód. Velmi často se stává, že přechází ze spisovné do nespisovné češtiny i v jedné replice. Srov. následující repliku: *tak se dělá poměrně podrobný test / podrobná analýza / protože je vždycky **obtížný** z prvního testu říct / jestli je to **dobrý** / nebo **špatný** / protože **každý** test je **postavenej***. Mluví nejprve použije spisovnou koncovku tvrdého adjektiva *podrobný*, avšak další adjektivum je využito s koncovkou -ý. Další adjektiva v replice končí na typicky obecněčeskou koncovku -ej.

2)

DS: Vítejte ve světě vědy a otázek současné společnosti / začíná Hyde Park Civilizace

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace / moc děkuji / že tu jste s námi

VD: Dobrý večer vám i vašim divákům

DS: Jaké vlastnosti musí mít vyšetřovatel válečných zločinů / který se podílí na odkrývání masových hrobů?

VD: Já si myslím / že tu profesní specializaci musí mít úplně všichni / ale určitě to chce dobrodružnost / dobrodružnou povahu / to chce / to chce trpělivost / a smysl pro to / abyste dokázal posoudit / co je důležité / a jakým způsobem ty důkazy zajistit

DS: Chce to osobní odolnost?

*VD: Určitě / určitě / já my sem strávil sedm týdnů například na tom **masovém** hrobu v **tý** Ovčáře / a to není jednoduché / proto kdo na to není zvyklý / pokud nepracujete na*

pitevně a ste vyšetřovatel / a máte pod sebou dvě stě těl zavražděných lidí / v částečné nebo úplné dekompozici / tak to potřebuje odolnost

DS: Dá se na to vůbec někdy zvyknout?

*VD: Já myslím že asi ne / já už sem vám o tom vyprávěl / tam jde o to taky / že my potom pracujete s těma **pozůstalýma** / a to je daleko těžší*

*VD: Ty tajné obžaloby se **přičítaj** té následující prokurátorce Louis Arber / to byla kanadská právnička / která nastoupila po Golstonovi jako prokurátorka / a to není úplně pravda / ty obžaloby / které byly ty tajné / s tím začal právě soudce Golston / prokurátor Golston / protože ty státy / které měly s námi spolupracovat / to znamená ty státy bývalé Jugoslávie / ale i mezinárodní organizace / které měli možnost / například NATO / měl možnost zasáhnout a ta a ty proviněné pro nás dostat do Haagu / ale ty se k tomu neměli*

DS: Hm

*VD: A on přišel s tou teorií / že **pokad'** oni nebudou vědět / že jsou obviněni / tak nám to umožní se k nim dostat a pokusit se je zatknout / takže to bylo velice důležité z toho hlediska taktického*

DS: Také bylo potřeba mít trochu štěstí / v prosinci devatenáctsetdevadesátšest těsně před tím než jste jel do České republiky na Vánoce / jste se potkal se slovenskou kolegyní Taňou Tarnicisz / která vyšetřovala zločiny Chorvatů / od ní jste se dozvěděl / že plánuje setkat se právě s mužem / o kterého vy jste měl eminentní zájem / Slávkem Dogmanovičem a získal jste od ní kontakt / potom jste získávali jeho důvěru / jak jste to udělali?

VD: My jsme předstírali / že budeme mít zájem ho vyslechnout / jako svědka / o zločinech / které spáchali Chorvaté na Srbech

DS: O kterých on měl zájem mluvit

*VD: Ano / a on byl starostou Bukovaru / takže on se cítil povinován tím / že o **těhletěch** zločinech musí hovořit / my jsme samozřejmě měli zájem i o **tyhlety** zločiny / ale na tom pracoval ten druhý tým / takže pro nás jako takového / my **bysme** ho bývali vyslechli / ale ten výslech **bysme** předali těm kolegům / kteří pracovali na **tomhletom** / ale z naší strany to vlastně byla záminka / jak se k němu dostat / **abysme** s ním mohli promluvit a my jsme původně chtěli / aby přešel na území / které kontrolovalo UTS / protože z právního hlediska jsme měli možnost ho tam zatknout a on to slíbil / že tam přijede / ale pak mu někdo poradil / že hranice už začali kontrolovat chorvatská policie / a on se bál toho / že když na tu hranici přijede / tak že ho ta chorvatská policie zatkne / takže*

*nám řekl / že teda nepřijede / a my jsme se domluvili s ním / že teda **přijedem** za ním / do Somboru / do Vojvodiny / kde teda ho vyslechneme a celý celá ta **tahleta** záležitost byla udělaná proto **abysme** získali jeho důvěru a nějakým způsobem se nám ho podařilo přemluvit / aby přejel hranice / buď do Maďarska / což byla horší varianta / protože **bysme** museli dohodnout zatčení s vládou Chorvatska a / pardon Maďarska / anebo příjezd na území Utaesu/ který kontroloval OSN / a tam jsme měli plnou jurisdikci pro to jeho zatčení ho provést*

Hyde Park Civilizace, 12. 5. 2018

VD = Vladimír Dzuro, bývalý vyšetřovatel Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii v Haagu

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Mluvčí dodržuje víceméně spisovný komunikační kód. Projevuje se spisovnou neutrální češtinou. I přes to do projevu pronikly některé nespisovné prvky. Nespisovnost můžeme spatřovat například v použití podmiňovacího způsobu. Mluvčí užívá nekodifikovaného tvaru *bysme/abysme* v první osobě plurálu. Dále jsou patrné problémy s používáním korektních tvarů demonstrativních zájmen, v projevu se objevují různé hybridní tvary (např. *tahleta, tomhletom, těchletech*).

3)

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace / přeji dobrý večer

JŽ: Dobrý večer

DS: Kým byste byl / kdybyste nebyl oštěpařem?

*JŽ: Strašně těžká otázka / já sem vždycky chtěl dělat sport a měl jsem oštěp rád / nevím / byl bych automechanikem a doufám / že bych byl **šťastnej** člověk*

DS: Co vám sport hlavně dal?

JŽ: Dal mi všechno / dal mi jako životní náplň / dal mi radost / smutek / štěstí / dal mi úplně všechno / co si člověk může představit

DS: I tohle jste vy / co vám teď běželo hlavou?

JŽ: Ta historie / jak už jsem starý

DS: Starý nebo bylo to spojené s těmi šťastnými okamžiky / které jste teď viděl

*JŽ: Tak určitě to byly **šťastný** okamžiky / protože se tady ukazovalo / kde jsem získal medaile / ale je to prostě z **mýho** pohledu už strašně dávno / já na to na jednu stranu*

vzpomínám rád / na jednu stranu nerad / protože se k tomu už nemůžu vrátit a to je takový to smutný

DS: Pojd'me se vrátit k těm největším úspěchům / jaké je vaše šťastné číslo?

JŽ: Šestnáct určitě / šestky no

DS: Osmdesát osm celých šedesát šest / to byl první světový rekord z roku devatenáct osmdesát sedm / pak přišel Soul osmdesát osm kdy byla jedna spíš smutná šestnáctka / nakonec druhé místo ze Soulu / vzpomeňte si prosím teď na ten poslední hod / ne váš / ale vašeho finského soupeře Tapia Koriuse / co vám tehdy běželo hlavou?

JŽ: Tak běželo mi hlavou / že ještě nemusím v tu chvíli vyhrát / udělal jsem před tím ještě jednu věc / kterou jsem potom už nikdy neudělal / a to za mnou přišel Klaus na formalié / podal mi ruku a gratuloval mi k vítězství / ale ještě přicházel ten jeden závodník já když sem ho na tom rozběhu viděl / tak byl v **tý** obrovský euforii / protože získal medaili do **tý** doby byl myslim že **broznovej** a to nadšení že von je že je z Finska / že má medaili / tak já / to bylo **takový** / že sem říkal aha pozor a von to pak dokázal a přehodil mě

DS: Vy jste hodil osmdesátčtyřimetrů a dvanáct centimetrů / on hodil o právě **takovýhle** kousek víc / šestnáct centimetrů vás a jeho dělilo / tedy zlato a stříbro ze Soulu devatenáctsetosmdesátosm / pojd'me dát ale těch šestnáct centimetrů do kontextu / do kontextu toho / na jakou vzdálenost se reálně **hůže** / to znamená / na těch osmdesátčtyřimetrů a dvanáct centimetrů / tady máte porovnání / jak velkou část zabírá těch zmiňovaných šestnáct centimetrů na celém tom hodu / pamatujete na svoje nejtěsnější vítězství? Bylo to o méně než šestnáct centimetrů?

JŽ: To si nepamatuju / ale když se takhle **koukám** / vo **jakej** kousíček jsem prohrál / tak mě to jako docela mrzí jako no

DS: Mrzelo to i tehdy / na druhou stranu vy sám jste potom říkal zpětně / možná to bylo dobře / protože se mi nezamotala hlava

JŽ: Tak určitě / v tu chvíli když jsem prohrál tak mě to mrzelo / byl jsem **mladej** závodník / takže na jednu stranu jako mě to hrozně mrzelo / pak na druhou stranu jsem si říkal / tak budu mít ještě jednou šanci / nebo víckrát šanci získat třeba **olympijský** vítězství / ale prostě já si myslim / že to bylo osud a že to bylo správně / protože ono když vyhraje něco velice **mladej** / tak to s **váma** může zamávat a ta společnost / lidi okolo / vy sám / tak se můžete změnit / takže tohle mě pořád ještě udrželo na zemi

DS: Jak cenná je **takováhle** porážka / když se na to pak podíváte už se svojí zkušeností závodníka / který následně vyhrál tři olympijská zlata?

JŽ: Tak jak já jsem vždycky říkal / vítězství vám v ničem nepomůže / to prostě jenom získáte trochu víc slávy / jste šťastnější / že ste něco dokázal / ale prohra vždycky / prohra vás motivuje / prohra vás nese dál jako / pomáhá vám / takže pro mě prohry vždycky byly motivační a vítězství / to bylo / ano něco jsem dokázal / dostal jsem to až na ten vrchol / ale prohry mi pomáhaly

DS: V roce dva tisíce devět jste pro nedělní sport říkal / pro mě to byla asi nejlepší olympiáda / vyjeli jsme do města a lidi se s námi chtěli bavit / na cestu zpátky taxíkem jsme neměli peníze / tak nás taxikář vzal zadarmo do olympijské vesnice / tahle olympiáda byla zlomová/ v čem / když nejenom sportovně / pro vás byla zlomová?

*JŽ: Tak byla celkově zlomová / protože to bylo ještě období komunismu / a ono kdyby se pustily nějaký zprávy / tak tam z toho dřívějšíka / tak tam bylo prostě že budeme bydlet v **olympijský** vesnici / kde jsou mříže a tak dále / my jsme tam přijeli / tam nebyly **žádný** mříže / tam byly na oknech takový **dřevěný** lišty a byly tam **udělaný** jenom proto aby děti nevypadly jako jo / takže my jsme na to koukali jako blázni a když jsme šli do toho města / tak ty lidi byli nadšený žili tou olympiádou a ten Soul prostě byl **vyjmečnej** / to rozdělení těch dvou zemí / tak oni chtěli ti Jihokorejci ukázat/ že jsou prostě ten národ / **schopnej** národ / **přátelskej** národ / takže si myslím / že to byla úplně zlomová olympiáda*

Hyde Park Civilizace, 1. 12. 2018

JŽ = Jan Železný, trojnásobný olympijský vítěz v hodu oštěpem

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Mluvčí Jan Železný využívá převážně spisovnou češtinu. Nespisovnost proniká do projevu převážně v koncovkách adjektiv (např. **bronzovej**, **mladej** závodník, **žádný** mříže, **udělaný**). I přestože mluvčí využívá spisovnou češtinu, jsou v replikách rysy běžně mluvené češtiny, a to zejména v části, kdy host popisuje svou osobní zkušenost z olympiády v Soulu. V ukázce se vyskytují rysy mluvenosti, zejména krácení samohlásek ve slovech (např. *myslím*, *říkal*, *uplně*). Mluvčí použil *jo* pro navázání kontaktu s moderátorem. Mezi další projevy hovorové češtiny můžeme jmenovat použití vycpávkových slov (např. *no*) a použití protetického v- (např. *vo*).

4)

DS: Vítejte / přeji dobrý večer

MP: Dobrý večer

DS: Co je pro vás / ta největší změna po návratu do České republiky?

MP: Tak je to změna / jako když jsme se stěhovali do Japonska / do Singapuru / lidi myslí jinak / systém funguje jinak / je to vlastně kulturní šok a je to zvláštní / že ho mám ve vlastní zemi / ale je to tak a bude to nějakou dobu trvat / než se člověk přizpůsobí /

DS: Je to skok do jiného světa?

MP: Je to skok do jiného světa / je to skok do známého světa /ale spousta věcí se během těch dvaceti let změnila / k dobrému /ale je to pořád změna

DS: A jste rád za ten skok

MP: Určitě / jinak bych si ho nezvolil / takže všichni jsme za to rádi

DS: Říká Martin Pumera / který tenhle skok mohl udělat díky tomu/ že dostal nabídku od vysoké školy chemickotechnologické v Praze

DS: Jací jsou vaši nano a mikro roboti / ve srovnání s živými mikroorganismy?

*MP: Tak mikro roboti **maj** přibližně velikost buňky / kterou můžeme vidět v mikroskopu / nano roboti mají velikost desítky a stovky nanometrů a vlastně je to velikost / kterou už nemůžete vidět v mikroskopu*

DS: Jeden nanometr je miliardtina metrů

*MP: Ano / a mikroskop má rozlišení maximálně dvě stě nanometru / tudíž máme jiné techniky / **kterýma** je můžeme sledovat a vlastně je to velikost viru / to znamená / pokud máte / tohle by byl virus / tak máme nanomotor podobně velký*

DS: Hm / a pokud chcete roboty naučit / jaká tam je vazba na živé organismy / co si od nich chcete vzít / protože vy je nechcete zkopírovat /

*MP: Tím cílem / přesně tak / není kopírovat ty živé organismy / ale cílem vlastně celého **tadytoho** pole je vytvořit umělé systémy / které se budou chovat podobným způsobem / ale samozřejmě uvnitř budou úplně jiné / jo není to / není cílem v buňce vyrobit malá kolečka / která něco budou dělat / ale mimikovat třeba svormink / což je jakoby pojem hejna / komunikace mezi **jednotlivejma nanorobotama mikrorobotama** a podobně*

DS: To znamená / že to jsou dynamické systémy / které se mění / které reagují na to / co se kolem nich děje a které by v ideálním případě v budoucnu mohli spolupracovat právě jako mikroorganismy

MP: Přesně tak ano / v budoucnosti by bylo ideální / kdyby ty roboti / které tady máme zvětšené následovali třeba světlo / zdroj světla ve velkých hejnech / a pak udělali nějakou akci / třeba nějakým způsobem deliver dráh / to znamená dodat léčivo

DS: Dodat nějaké léky

*MP: Hm / a tak dále / případně by mohli reagovat na zdroj chemikálie / zdroj paliva / rozdíl mezi **těma nanorobotama a současnýma nanotechnologiema** je ten / že současné nanotechnologie jsou stacionární / jo máte v mobilních telefonech máte i v nano ten **maj** nano drátky v sobě / a můžete mít koloidní roztoky / které sou statické / to znamená / že nanotechnologie sou statické / a rozdíl v **tomhlenctom** / že vytváříme dynamické systémy / které se pohybují sami osobně ideálně bez našeho přispění / samozřejmě nemají mozky / ale stejně tak jako primitivní organismy nějakým způsobem se snaží něčeho dosáhnout / to vlastně do nich můžeme zakódovat **tuhlenctu** funkci*

DS: Dáte jim ten cíl

*MP: Dáme jim ten cíl / dáme jim ty schopnosti rozeznávat a pohybovat se / brát energii vlastně z toho okolí / jako to **dělaj** buňky*

DS: A ten spouštěč té činnosti to může být co všechno?

MP: Tak spouštěč může být změna kyselosti v prostředí / může být světlo / může být magnetické pole / může být ste vlastně omezení vlastní fantazií / může to být to / že to rozezná nějaký virus / nějakou nemoc a najednou to provede nějakou akci jo / to znamená ty kódovací schopnosti jsou prakticky neomezené / a záleží na vaší fantazií a technických dovedností / co vlastně jste schopni do toho dát

Hyde Park Civilizace, 21. 4. 2018

MP = Martin Pumera, chemik VŠCHT

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Mluví Martin Pumera používá spisovnou češtinu. Do projevu proniklo pouze pár nespisovných slovních tvarů, jako například *těma nanorobotama* nebo *současnýma technologiema*.

Opět jsou v projevu patrné rysy mluvené češtiny, a to zejména ve využívání vycpávkových slov (např. *vlastně, jakoby*) a hojného výskytu deiktických prostředků.

Nespisovné mediální dialogy

Ve dvou z celkového počtu deseti mediálních dialogů se vyskytovaly v hojné míře nespisovné jazykové prvky. Srovnajte následující ukázky:

1)

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace/ dobrý večer /

PJJ: Dobrý večer

DS: Petr Jan Juračka kombinuje celou řadu dovedností a celou řadu oborů / pojďte se seznámit alespoň s některými z nich

DS: Pane Juračko / kdo je za vámi?

*PJJ: Ty jo / no to uprostřed / to je **trvalý** vajíčko nebo obal trvalého vajíčka perloočky a vlastně to všechno je Dafnia Hrbačaký / když to **ted'ka** vidím/ tady to je perloočka zespodu a **todle** je pohled dovnitř / to má **takovej** systém filtru/ kterým vona vlastně filtruje vodu a žere vlastně / že jo řasy a dělá tím vlastně tu vodu **čistčí** / když se to takhle řekne / konzumuje různý planktonní řasy a tím se vlastně živí no*

DS: Jak vás tahle perloočka ovlivnila ve vaší kariéře?

*PJJ: No to ste fakt vybrali dobře no / Dafnia Hrbačeka je druh / **ktorej** sme popsali jako úplně **novej** druh pro vědu v roce dva deset ale bylo to řádově pět let nočních můr a stresu protože já když sem začínal vlastně s planktonem v roce asi dva pět dva šest dva pět na podzim vlastně tak sme ji našli ve vzorku / já sem si nebyl **jistej** / co to je / bylo to **divný** / tak sem poslal normálně fotku prostě z mikroskopu **svýmu školitelovi** Adamovi Petrouskovi do Belgie / myslim že byl v Belgii a za dvě hodiny přišel email / ať mu okamžitě posílám vzorek v lihu že jo / že ho to zajímalo / tam to osegmentoval a ukázalo se / že máme **novej** druh a my sme si mysleli / že to popíšeme / že to zabere měsíc dva práce / ale bylo to fakt pět let / protože to bylo **šilený** vono totiž tu perloočku vono to má milimetr / a to **milimetrový** zvířátko vlastně když chcete popsat / tak ji musíte rozpitvat a **ted'ka** nožičku po nožičce z toho vyndáváte a **ted'ka** jako / já nejsem ten typ člověka / **ktorej** by dokázal si prostě uvařit kávu a **ted'ka** jako tam tu perloočku ničít / ale musel jsem / to je fakt jako **strašný** / tam vždycky odlítávaly kusy toho zvířete ale pak vyndáte **takovejhle** filtr takovou tuhle část / to se díváme na zvětšení / ted' jako řádově tak pět tisíckrát / v tom studiu možná / a tam vlastně hledáte rozdíly voproti těm druhům jsou už **známý** / jo a **vtipný** na tom je že ta naše perloočka je vlastně velmi podobná vlastně **jiný** perloočce / která je už známá / ale má úplně jinou DNA / a někdy umí vypadat úplně jinak*

DS: Perloočky mají zajímavé vlastnosti / jak se dokáží přizpůsobit okolnímu prostředí / jak zareaguje jedna a následně druhá generace perloočky / když se v tom prostředí / třeba v nějaké tůni / objeví predátor?

PJJ: Vy ste skvěle **připravenej**

DS: Vítejte v Hyde Parku Civilizace

PJJ: Jo / je to tak / právě **tadyta** perloočka je tím zajímavá / mimo jiné / protože my sme jí vlastně objevili jenom díky **tomudletomu** způsobu jejich obrany / když se tam objeví predátor / v **tomdletom** případě **ňáká** koretra / to je **takovej dvoukřídlej** hmyz / **kterej** má **takový** larvičky a ty se **vznášej** ve vodě a jsou **průhledný** / **nemusej** plavat / protože **maj** prostě **stejne** vztlak ve vodě jako prostě **nemusej** / jako aktivně se snažit plavat / takže nejsou vidět vůbec a vona takhle jako jenom číhá prostě jakmile perloočka se přiblíží / tak jí sežere / čímž to je jako dost **nepříjemnej** predátor / protože ho nevidíte žejo / a ještě blbě **viděj** ty perloočky / takže vlastně **oni** ho **cejtěj** chemicky / říká se tomu kairomony / to jsou **takový** látky / **který** ten predátor / aniž by chtěl / jako vo sobě dává vědět a ta perloočka má jako **různý** možnosti / když z vás jako **cejtí** / že je to ryba / tak následující generace **některejch** druhů bude výrazně menší / protože ryba vyloženě prostě **jo**

DS: Chce to velké sousto

PJJ: No prostě chce velkou perloočku a jde vlastně vyloženě vizuálně po tom a malá spíš unikne / a v **rychlejch** / ještě jako v menší velikosti / ale když tam je ta naše ten koretra jo / tak to je **zajímavý** / protože koretra **taky** chce jako **velký** sousto / ale nechce moc **velký** sousto / jo / jako říká se / že je limitovaná tím jako jak velkou perloočku dokáže **schramstnout** / takže ty vona pak vyrostou strašně rychle a vona má smůlu

DS: Co to znamená strašně rychle?

PJJ: No řádově jako vo pár dní **rychlejš** / ale vono to dělá dost / von ten generační cyklus v létě třeba trvá jako řádově měsíc / tak by třeba trval tři týdny nebo dva týdny / ale to už sou velký procenta jako aby se to zvládlo / nebo rychle / vona hlavně jako doroste do větších rozměrů / ale velikost je jedna věc a druhá věc je tvar / v našem případě to má prostě takzvaně **jinej** morfotyp / **jinej** tvar / vona to je vlastně Perloočka Hrbáčková podle toho že je hrbatá / jo a / von pan docent Hrbáček byl / řekněme největší kapacita **svýho** vlastně oboru / našeho **hydrobiologickýho** / dělal **neuvěřitelný** pokusy a **úžasný** věci a my sme mu ten druh vlastně dali / jmenovalo se to Perloočka Hrbáčková / *Daphnia Hrbáčková* / ale oficiálně to je vlastně díky tomu / že to je po něm /

po Hrbáčkovi / ale **anglickej** svět nechápe / že to má dvojí smysl / protože je to vlastně hrbáč / je to hrbatá perloočka

DS: Vy jste mu ji v uvozovkách dali na kongresu v Třeboni

PJJ: Vy ste...

DS: V roce 2009

PJJ: Vy ste **skvělej** / jo / my sme mu ji fakt dali / a to bylo **nádherný** / protože tam byl vopravdu **nastoupenej** / **celej** prostě svět **tý český a slovenský** hydrobiologie a všichni mu ve stoje zatleskali a já si to **pamatuju** do dneška / to byl obrovsky **silnej** moment

DS: Kolik **takovýhle organismusy** sebou odvezeme / v okamžiku že vlezeme do rybníka a jdeme zase ven?

PJJ: No zrovna tohohle málo / no taky ne / záleží **jakej** máte rybník jo / kdyby to byl vopravdu rybník **ňákej** / kdy ty perloočky tam vopravdu žijou / to znamená / že tam není moc ryb a těm perloočkám se tam daří / tak vy spíš než ty organismy naberete **todleto** / to je to efiplium neboli fedélko / jak se tomu říká / a to jsou **takový** jako **malý** útvary / má to ani ne milimetr / má to řekněme půl milimetru / plave jich spousta na hladině / vy si jich nevšimnete jako zpravidla / samozřejmě **nějaký** spolknete / ale to nevadí / ono to **váma** projde / oni se vylíhnou pak tam / kde to z vás zase vyjde / ale...

DS: To znamená, že my jsme **takovej** autobus / trošku

Hyde Park Civilizace, 15. 7. 2017

PJJ = Petr Jan Juračka, hydrobiolog a fotograf

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

U mluvčího P. J. Juračky nedošlo k jakémukoliv pokusu o spisovné vyjadřování. Pravděpodobně si mluvčí předem určil, že bude používat nespisovný kód. Od začátku do konce je využívána nespisovná, obecná čeština. Nespisovnost se vyskytuje zejména v koncovkách slovních tvarů, ať už jmen, nebo sloves.

Jedná se o běžně mluvenou řeč, v projevu se vyskytuje mnoho rysů mluvenosti. Mluvčí krátí samohlásky v některých slovech (např. *tim*, *myslim*). Mnohem nápadnější rys běžně mluvené obecné češtiny je nadmíra využívání protetického v, mluvčí používá protetické v- v každé možné situaci (např. *vo*, *vono*, *vona*, *vopravdu*). V ukázce je mnoho parazitických výrazů a kontaktních částic, které opět signalizují mluvenou češtinu (např. *no*, *ty jo*, *že jo*, *jo*, *prostě*, *vlastně*, *jako*). Mluvčí také nadužívá deiktické výrazy (např. v *tom studiu*, *ty perloočky* aj.).

2)

DS: Pane doktore vítejte / přeji hezký večer

RH: Děkuju / hezký večer

DS: Kdy jste naposledy někomu řekl / že je normální?

RH: Já to slovo nesnáším / takže pravděpodobně to bude něco kolem půl století

DS: Proč ho nesnášíte?

RH: Protože normální normální já sem přes šest let dělal v **protimanželský** poradně / a tam když přišly ty dámy většinou / když tam přišli pánové tak buď tam byli vožralí nebo si spletli dveře / nebo byli úplně **šilený** / ale ty dámy říkaly / pane doktore / řekněte mi je **todle** normální je **todle** normální von přijde domů a von si ty boty zuje pravda / ale von si je nesrovná a pak jde do **tý** koupelny a tam si ty ruce umyje / ale už se umy... je **todle** normální je **todle** normální / a já povídám no paní to je strašně **těžký** normální je když chlapeček vyroste v rodině / kde tatínek přijde domů **všecky** tam zřackuje / voni mu vypucujou boty / tak chlapeček až vyroste bude považovat za normální **todle** / zatímco když chlapeček vyroste v rodině / kde tatínek přijde domů všichni ho zřackujou / von jim **vypucuje** boty / tak pro něj normální bude **todle** / normální je slovo / **který** používáme pro to / co používám / čemu věřím já / co dělám já / a co je tedy to **jediný správný** / takže říct někomu že je normální / tak to znamená podle mě / že jsem ho **vocejchoval** / že by mi tak vyhovoval na posezení ke **kafi** / ale to je **všecko** / to není **žádný** uznání jeho kvalit

DS: Říká doktor Radkin Honzák / který je dnes vaším hostem v Hyde Parku Civilizace

DS: Na tu medicínu jsem šel s takovou představou / že budu obvodní lékař na Šumavě / nevím proč zrovna na Šumavě / ale tak jsem si to vysnil / říkal jste pro český rozhlas v roce dva tisíce třináct / jak vás ve volbě medicíny ovlivnili odboráři z druhé světové války?

RH: Tak neříkej jim odboráři / oni se scházeli u nás a ten vodboj tak nějak dělali / ale byli to / táta byl lékárník a byli to tedy většinou doktoři zdravotníci a / takže já jsem se pohyboval v **tomdle** prostředí vod **samýho** dětství a bylo to taky úplně **samozřejmý** / že něco z toho budu dělat

DS: Proč psychiatrie / rozhodlo spíš setkání s profesorem Vondráčkem nebo s primářem Pringerem?

RH: Já myslím spíš s panem profesorem / protože pan profesor Vondráček byl **úžasnej** **úžasnej** přednášející / on strhnul nejen nás jako **studenty** / ale von měl **nabitý** posluchárny na **svý** **nepovinný** přednášky / a byl to **takovej** jako jeden z mála

polyhistorů / který sem poznal skutečně s **takovým velkým** záběrem / a tak jsme to šli zkusit / já sem předtím ten rok před tím sem **fiškusoval** na fyziologii / a tak jsme s kamarádem šli zkusit co to dá když **půjdeme fiškusovat** na tu psychiatrii a už mi to tak zůstalo

DS: Od primáře Pringera jste před tím dostal přes prsty?

RH: Pan primář Pringer pan primář Pringer mě poučil / že tedy chirurg ze mě nebude / to bylo v Rumburku na praxi / kdy on mě / já sem tam držel ty háky a von tedy takle tím pánem říkal **todle prase** už mi na sál nesmí / já voni ti chirurgové jsou docela vnímaví / já díky **vrozený** vadě mám vobě ruce **levý** / takže on to bezpečně poznal no

DS: A vy jste to nějak nerozporoval

RH: Ne já sem to / mě ta chirurgie na rozdíl od řady kolegů / **který** šli na tu medicínu s představou / že budou velcí chirurgové / tak mě ta chirurgie neatrahovala / už sem asi věděl že teda sem **nemehlo**

DS: Je nějaký takový? Je v psychiatrii něco nalinkované?

RH: Bohužel ta psychiatrie jde směrem k **nalinkovanejm** / dneska se tomu říká vznešeně guide line / všichni mluvíme americkou řečí a to je / to by byl její konec / to by byl její definitivní zmar / protože v **tý** psychiatrii musíte / já myslím i v **tý** medicíně musíte počítat s tím / že **každej** je trošku **jinej** / **každej** je svůj a vy se s ním musíte domluvit jako s člověkem a ne jako s nositelem choroby

DS: Ve svoji knize na hranici života a smrti píšete / naskočil jsem do psychiatrii tak akorát / když se ten beznadějný a zapomínaný obor začal totálně měnit / jaké byly začátky tady v Československu / když ste do toho vlaku naskočil?

RH: To bylo **užasný** / protože / my sme když sme začínali tak / v podstatě ta psychiatrie měla první psychofarmaka / to bylo fromazín a jeho pět kamarádů a první antidepressivum a...

DS: To byl doktor Hanzlíček z Bohnic?

RH: Pan docent Hanzlíček / to bylo no to bylo všude tady celkem co sme měli ale / pan docent Hanzlíček když sme měli **vodkrouháno** tedy na **tý** toho fiškusování / čtvrtý pátý ročník / tak pan docent Dobiáš říkal / kluci tady už nic nenajdete jděte za Hanzlem do Bohnic / tak sme šli do Bohnic a von byl **naprostej rapl** / jednak měl příšernou bednu / tam měl naskládáno **neuvěřitelnejch** znalostí a za druhý to byl **takovej** / von si na ten svůj jeden z těch dvou pavilonů natahal všechny nejagresivnější mužský z **celýho** toho areálu a řekl / že do tří měsíců z toho udělá otevřené oddělení a jak řekl / tak učinil

Hyde Park Civilizace, 7. 4. 2018

RH = Radkin Honzák, psychiatr

DS = Daniel Stach, moderátor pořadu

Mluvčí Radkin Honzák se vyjadřuje zejména nespisovnou, obecnou češtinou. Nespisovnost slovních tvarů se projevuje zejména v koncovkách adjektiv (např. *úžasnej přednášející, takovym velkym záběrem, neuvěřitelných znalostí*).

Mluvčí hojně využívá také obecně česká slova s expresivním zabarvením. Jedná se o následující substantiva *nemehlo* = ob. expr. neobratný člověk, nemotora, nešika (SSJČ), *rapl* = ob. expr. potrhlý člověk, potřeštěnec (SSJČ), *prase* = přirovnání (nešikovný). Expresivita je patrná také v použití slovesa *ocejchovat*. V tomto spojení podle SSJČ *cejch* = na něco upozorňující označení osoby. Mluvčí sloveso vyslovil s protetickým v, jehož použití je typické pro běžně mluvenou řeč.

V ukázce se vyskytují spisovná slova, která jsou považována za knižní. Jako například *zmar* = poněk. kniž. zkáza, zhouba, záhuba (SSJČ), *vypucovat* = poněk. zast. vyčistit (SSJČ). Zajímavé je slovo *fiškusovat*, které bychom označili jako slangový výraz z oblasti medicíny. Podle SSJČ se jedná o zastaralý medicínský slangový výraz *být fiškusem* = dodělává medicínu a přitom fiškusuje. Mluvčí použil také odborné termíny, jako například *psychofarmaka, antidepressivum* apod.

Ve výše uvedené ukázce se silně projevuje mluvená čeština. Mluvčí v některých slovech zkracuje samohlásky, zejména je tento jev patrný u sloves vyjadřující jeho osobní postoj k dané skutečnosti (např. *nesnáším, myslim, říkam*), ale také u některých demonstrativních zájmen (např. *tim*). Dalším jevem je nadměrně hojné využívání protetické hlásky v (např. *von, voni, vobě, vodkrouháno*). Koncovky sloves jsou hovorové (např. *děkuju, vypucujou, zfactujou*). Jednou dokonce host oslovil moderátora frází „*tak neříkej jim odboráři*“, z které je patrné, že moderátorovi tyká.

3.1.2 Show Jana Krause

Dalším pořadem je Show Jana Krause, tento pořad jsme vybrali jako prototyp zábavného dialogu (tzv. talk show). V zábavném typu mediálního dialogu, jehož primárním cílem je pobavit diváky, očekáváme mísení spisovné a nespisovné češtiny.

Nejprve jsme přepsali jednotlivé mediální dialogy. Každý dialog má přibližně pět minut, některé rozhovory byly z důvodu nadbytečnosti a opakování jevů zkráceny. Vždy se jedná pouze o vybranou část z pořadu Show Jana Krause.

1)

JK1: Dámy a pánové naším dalším hostem je Jirka Král

*JK1: Já sem řekl Jirka Král / protože to se tak u vás používá nebo je to s tím **spojený** / i když vy ste asi Jiří ne*

*JK2: **Sem** Jiří*

JK1: No

JK2: Ale používá se Jirka Král

*JK1: Používá se Jirka Král / Jirka Král je vlastně ikona **českýho** youtuberismu / jeden z otců zakladatelů se bude říkat jednou*

JK2: Ježiš to doufám / že ne

*JK1: Ale je to tak ale / patříte k **tý** první generaci*

JK2: První

*JK1: První a velmi úspěšnou ste **takovej** youtuber rekordman **ted'ko** kuriozní je že Jirka dosáhl milion / milion odběratelů*

JK2: Ano

*JK1: A v tu dobu oznámil **taky** že končí / což mezi jeho fanoušky a širší veřejností vyvolalo velkou pozornost / a některý lidi sou z toho **vzrušený** ale Jirka Král ne*

*JK2: Já z toho úplně **vzrušenej** nejsem / to je pravda ale spadl mi kámen ze srdce*

JK1: Spadl vám kámen ze srdce / ale tak já to trošku chápu / protože vono to je docela řehole / to co ste dělal ne

*JK2: No sem rád že to **takle** říkáte*

*JK1: Vy ste to **d'ál** od **kterýho** roku takových vosm let*

JK2: Dva tisíce dvanáct šest let

*JK1: Šest let no/ to znamená / kolikrát **tejdne** ste tam dával tak příspěvek*

JK2: No od roku dvatisícetřináct sem do toho šel naplno / a tam sem si řekl že chci dávat **každej** všední den video

JK1: **Každej** všední den

JK2: **Jo** a mám tam tisíc dvěstě videí na Youtubu no / jenom u sebe na kanále / a pak sou samozřejmě videa **který** sem točil dalším youtuberům / kde sem hostoval

JK1: Kde ste hostoval / ale musíme vám říct aby sme na to náhodou nezapomněli / že ste zorganizoval několik taky charitativních akcí / kde se vybraly peníze na nemocnice nebo na takový **boholibý** účely

JK2: Ano

JK1: Což vás samozřejmě ctí ale tady když říkáte denně / tak já si totiž umím představit / tam je totiž pro mě jedna uplně zhoubná představa že z velký části člověk točí sebe nebo

JK2: A ještě navíc sám / naštěstí je pravda že já sem jako nenatáčel / když sem měl špatnou náladu snažil sem se nenatáčet videa / protože pak by to na ty lidi působilo špatně

JK1: No to je eště **tahleta** eště si hlídat jak člověk vypadá

JK2: Tak přesně tak / to natočí / pustí si to a řekne tak to nejde / no ale zase já tam sem svůj **vystupuju** pod svym jménem

JK1: To je pravda / to je pravda

JK2: Já sem mohl natočit i video kde sem mohl říct hele **dneska** to je na **prd**

JK1: Já vim ale vy máte...

JK2: Dneska mě to prostě nebaví

JK1: **Takovej šťastnej** design bych řekl / že ste **takovej** lidem **příjemnej** / **milej** / **zdvořilej** / vono se to vod **tý** doby **taky** trošku zvrhlo / voni dneska už **ty** youtubeři sou takoví jako brutálnější

JK2: No je to čím dál tím horší

JK1: No ale tak vy už ste staroyoutuber že jo

JK2: Ex

JK1: Ale u vás ty děti se na to mohly dívat ty rodiče byli **spokojený** / protože když se dívaly na Jirku Krále / tak nehrozilo **nějaký** zvěrstvo že jo / a na druhou stranu byste to musel natočit vždycky a pak ještě to upravit sestříhat / dát tomu hudbu / s tím je práce **šilený** a **ted'ko každej** den to dělat to je něco **strašnýho**

JK2: Na začátku to bylo dost **náročný** a ještě sem při tom chodil do práce / takže vlastně po večerech jsem natáčel / do noci stříhal / v práci potom nahrával to video na

*Youtube a potom sem ho vlastně v průběhu práce vydával / což bych tady asi neměl říkat ale **ňák** mě to procházelo*

Show Jana Krause, 12. 9. 2018

JK2 = Jiří Král, český youtuber

JK1 = Jan Kraus, moderátor pořadu

Pro promluvu Jiřího Krále je typické mísení spisovné a nespisovné češtiny. V ukázce se vyskytuje neutrální slovní zásoba a slovní tvary, ale také mnoho rysů hovorové češtiny. Mluvenost se projevuje zejména vycpávkovými slovy (např. *no, prostě, vlastně*), výslovnostními redukcemi ve slovech (např. *sem, eště*), příklonka *sem* se v jednom případě objevila na začátku repliky, což je považováno za nespisovné. Mluvčí využil hovorovou koncovku –u v 1. os. singuláru maskulina (např. *vystupuju*). Dalším nápadným rysem je redukce samohlásek v některých slovech (např. *ježíš, uplně, říkat*) a poměrně časté využívání protetického v- (např. *vono, voni, vosm*). Moderátor využil hypokoristikum Jirka pro oslovení svého hosta.

Nespisovná čeština se projevuje převážně v koncovkách adjektiv (např. *českýho youtuberismu, **každej** všední den, **takovej příjemnej***). Dále u zájmen, u kterých došlo k nedodržení shody koncovek zájmena se substantivem v neutru plurálu (např. *videa, **který***), nespisovnost se vyskytuje také v příslovcích (např. *tejdně, ted'ko*).

2)

*JK: Jak dlouho ste **ženatej**?*

LM: Tak teprve od února no

JK: No tak to ještě musíme počkat

*LM: Tak **každý** manželství má první rok*

JK: No ne tak do toho roka to nebereme tak uplně

*LM: Dobře / souhlasim / ale ona vždycky říká / ty jak neumíš zpívat tak to musíš umlátit **prachama** / takže já to tak vnímám / že já se radši urvu z vlastního zisku / aby byla show*

JK: Ano ano

*LM: Takže se snažim prostě / aby **ty** lidi byli **spokojený** / aby třeba / někdy v budoucnosti přišli znova*

*JK: To voni **některý** / když **dělaj** ty **zpěváci** / tak na to potřebujou sponzory dokonce*

LM: To já nemám sponzory / já si to platim jako sám

JK: No ale **některý** na to **sháněj** sponzory / protože **řikaj** / že to jinak **nedaj** dohromady nebo co

LM: Já si to platím sám

JK: No tak to vás / to vás ctí / no tak důležitý je / že na to máte abyste si to pořídil

LM: No ne / moment / já na to mám / **takle** já **cejtim** obrovský vděk jako divákům sem **vděčnej** / že vlastně mi to umožnili že jo / kdyby nechodili

JK: Tak to nejde no

LM: Tak bych nemohl dělat ty ty

JK: Tak to my z divadla známe dobře

LM: Takže děkuju strašně moc / vypadá to / že i příští rok bude plno

JK: Ano

LM: Čemuž teda začínám pomalu věřit a / strašně se na to těším

JK: No tak vy byste to mohl mít naopak pravidelně **ted'ko** / že byste dělal v **určitým** období v roce takovou sérii koncertů / no ale bude to zase **těžký** / protože von **každej** rok to budete muset udělat jako jinak

LM: Já si myslím že už sem jako / že už se jako blížim tomu stropu / že už / klasicky jsem vyčerpал všechny ty nápady / který jsem nashromáždil za těch dvačtyřicet let

JK: Jo? no tak musíte jít po **technickejch** novinkách

LM: Jo? Po jakých třeba?

JK: Nevim / umělá inteligence

LM: Jedině / že by nějaká prostě technologie mě naučila zpívat / kdyby někdo něco **takovýho** vymyslel / to by byl posun samozřejmě / ale...

JK: Počkejte / to nemusíte mít moderního technologii to je **starej** podvod že se zpívalo na playback že jo ale...

LM: No jo ale já neumím zpívat ani na playback

JK: A dneska voni vás **doladěj** zvukaři že jo

LM: Já sem to zkoušel a u mě to nefunguje

JK: Vy zpíváte tak blbě / že to ty stroje vůbec / tak to **bysme** mohli zpívat spolu leda hele

JK: Ale to já mám ještě větší trauma / já byl jako dítě **přesvědčenej** / že zpívám tak krásně / že mi to všichni **záviděj**

LM: No to je **nebezpečný**

JK: A když všude říkali nech toho a i doma mě vokřikovali / tak sem si říkal / to je jenom z **tý** závidisti / tak já šel do **jiný** školy do **jiný** budovy zpívat / tam sem se přihlásil do kroužku / do sboru a voni mě vyhodili **jedinýho** z toho sboru a když mě Michal

*Pavlíček kdysi psal představení muziku / tak mi říkal ty budeš zpívat ve sborech a já sem říkal / Michale nevim / no ve sborech / budete tam dělat sbory / já říkam nevim / mám s tím **blbý** zkušenosti a pak sem rád tam byl ve sboru / ještě s **kolegama hercema** všichni / a von za chvíli přišel a říká / Honzo sorry / vypadni / takže to rád poznávám kolegu **takovýho** no / prosim vás říkal mi někdo / že vás viděl v kasínu nedávno*

Show Jana Krause, 5. 12. 2018

LM = Leoš Mareš, český moderátor, herec a zpěvák

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Z hlediska morfologicko-lexikálního rozboru pronikají do projevu nespisovná slova a slovní tvary. Nespisovnost se projevuje nejvýrazněji u adjektiv, mluvčí téměř ve všech případech používají typicky obecněčeské koncovky (např. **jedinýho** sboru, **blbý** zkušenosti, **starej** podvod), dále také v koncovkách substantiv (např. **kolegama**, **hercema**). Substantivum *prachama* bylo využito s obecněčeskou koncovkou, navíc i samotné slovo je považováno za obecněčeské. Nespisovnost pronikla i do slovních tvarů dalších slovních druhů, jako například zájmen (např. **některý** zpěváci), sloves (např. *dělaj*, *cejtim*), příslovcí (např. *ted'ko*) a částic (např. *prej*).

3)

*JK: Václav Kopta / nebudu tady vysvětlovat / že je to český herec / ale **taky** to není tak dlouho / co jste tady byl / asi tři roky*

VK: Je to strašně dlouho / tři roky

*JK: Tři roky / ale co je **zajímavý** / vy ste měl ted' tančit že jo ve stardancu / a všude sem četl / že ste nějak se zranil*

VK: No

JK: Takže tančit nebudete

VK: No / já vám to samozřejmě rád vysvětlím / nejdřív předám dárek / abych si pojistil i další návštěvu v tomto pořadu

JK: Ano / děkuju

VK: Posledně ste dostal historický autobus / toto je vlaječka klubu

JK: My sme tady posledně probírali ty autobusy

VK: Právě

JK: To je vlastně něco mezi koníčkem a onemocněním / že jo

VK: Ted' už je to onemocnění

JK: *Ted' už je to **hotový***

VK: *No pokud jde o ty moje tanečky / ona je to taková...*

JK: *Co se stalo?*

VK: *Taková tragikomická situace / jak je u mě dobrým zvykem / ono se stalo to / že vlastně v den prvního tréninku / jsem vykročil levou nohou a hned jsem si na ní zlomil prsteníček /*

JK: *No*

VK: *Do **tý** doby ani nevíte / že máte prsteníček na noze*

JK: *No / ten je u mě **takovej** úplně **utlačenej** / no*

VK: *No / u mě už definitivně / a je **zralej** ted' na plastiku / představte si / že jsem se čtecími brýlemi vyběhl ze sprchy / nevím / proč jsem se sprchoval s **brejlema** / nicméně špatný odhad vzdálenosti ...*

JK: *Ste chtěl vidět tu vodu / ne?*

VK: ***Nevim / nevím***

JK: *Jestli teče*

VK: *Jestli teče / ale bez šnorchlu / měl sem jenom čtecí brýle / no a prostě sem si zlomil prsteníček o pelest postele / taková ta strašně trapná příhoda / kdy to hrozně bolí a v tu vteřinu víte / že vaše účast v této prestižní soutěži je ohrožena / takže to byl první den tréninku / o měsíc sem to musel odložit*

JK: *Aha*

VK: *Všichni tančili / všichni už sbírali zkušenosti / a obrušovali podpatky svých střevíců / zatímco já jsem si léčil tuto trapnou zlomeninku / no a s tím měsíčním spojením jsem začal potom dohánět*

JK: *Jo / jo*

VK: *No a to víte / ve třiapadesáti a s mými kily dohánět měsíční zpoždění je poměrně náročné / a jak jsem se později dozvěděl / já sem si ulevoval od bolesti tím / že jsem přetěžoval tu druhou nožičku / a tam sem...*

JK: *No bodejť když...*

VK: *No to já sem nevěděl v tu chvíli / že se řítím do propasti / ale tak enormně jsem se snažil se svou tanečnicí Janou Zelenkovou o to / abych dohnal tu ztrátu / že sem i opomenul signály svého těla / a mě už se začala dělat / na tom stehenním zpřimovači / to víte že...*

JK: *Vy tam máte vzpřimovač?*

VK: *Já ano / já ano*

JK: Takhle / jakože vám vzpřimuje stehno?
VK: Já sem to uvedl správně / stehenní zpřimovač
JK: Já se jenom ptám
VK: Takový erektor / vo **kterým** vlastně ani nevíte / že ho máte
JK: No / to já vopravdu nevím
VK: No / nechte si ho při příští prohlídce...
JK: Já sem prožil život s **povolenejma stehnama**
VK: No právě / a to právě **starý** kolena potřebujou dobré vzpřimovače /
JK: Aha
VK: To je moje teorie / já měl partnerku na zádech v mírném potřebu rozkročen / sem ohrozil svůj zpřimovač a on se nakrknul a prasknul / no
JK: A vám prasknul přímo vzpřimovač?
VK: Přimo vzpřimovač / čeština je nádherná
JK: Ale prosim vás / já sem se moc pobavil / vy ste někde popisoval / jak ste si koupil dovolenou na Madaiře
VK: Ano
JK: A vy ste tam zmínil / že ste netušil / jaký tam je letiště
JK: Ne / počkejte / to mě vedlo k tomu / že já sem si to našel / to letiště /
VK: No
JK: A dal sem si to / a říkal sem si / že se vás na to zeptám / tohle je letiště Madeira / kam vy ste si koupil dovolenou / že jo
VK: No jasně
JK: Tak vy ste možná prožil něco **podobnýho** / jako co teď tady uvidíme
VK: Já se omlouvám / já se tam dívat nebudu
JK: Ne?
VK: Ne / já sem se...
JK: Proč ne?
VK: Ty vole
JK: Podívejte / hele / no ale voni **říkaj** / že to tam je skutečně **příznačný** pro ty letadla / že / ale **tendle** přistál
VK: **Todle** je naprosto **ukázkový hladký** přistání
JK: No / ale voni ještě / **támdle** další se bude pokoušet / ne ale tam je to vopravdu tak
VK: **Strašný**
JK: Tam se nějak točí vítr

VK: Točí? Já mám pocit / že tam sou všechny větry světa / tam čekaj v záloze na to / až Kopta poletí na dovolenou

Show Jana Krause, 10. 10. 2018

VK = Václav Kopta, český herec a muzikant

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Mluvčí kombinuje spisovný a nespisovný jazykový kód. V projevu dochází k jazykovému managementu. Mluvčí například použije jedno slovo nejprve ve stylisticky neutrálním tvaru *brýle*, později však využije jeho obecněčeskou podobu *brejle*. Nespisovnost se projevuje ve slovních tvarech adjektiv (např. *strašný, utlačenej*), dále také ve tvarech zájmen (např. *todle, tendle*) a sloves (např. *říkaj, čekaj*).

Opět je v ukázce mnoho znaků mluvené češtiny. Mluvčí využívá parazitické výrazy, velmi typické je také zkracování samohlásek ve slovech, používání hovorových výrazů (např. *jo*) a slov s hovorovou koncovkou (např. *potřebujou*).

4)

JK: Dámy a pánové / naším dalším hostem je Ota Petřina alias Marpo / můžu vám říkat Oto nebo Marpo

M: Jak chcete / co vám bude příjemnější

JK: Dobře / já bych zkusil to Oto / protože Marpo / nevím jak se to skloňuje

M: Tak to bude jednodušší Oto

*JK: Rád bych vám řek / i když možná se vám to nebude zdát **patříčný** / já ohromně obdivuju vašeho otce / **velkýho českýho** muzikanta / rockera a něčim i **takovýho** člověka / **kterej** demonstroval určitou míru nezávislosti / která nebyla ve **svý** v jeho době zvykem / už jen tím / že měl **dlouhý** vlasy a já sem miloval jenom to / když on někde vystupoval / tak já sem miloval záběry na **komouše** / protože oni se na něj koukali / jako kdyby tam byla škodná / von jak měl **dlouhý** vlasy a hrál na tu kytaru a byl to přední kytarista / vynikající / ale vy možná máte inklinaci k **tý** nezávislosti po něm / ne?*

M: Mám to tak no

JK: A vy ste byl rapper / ale dneska už nejste tak úplně rapper podle sebe

*M: My už jsme kapela teď / ale já to měl vždycky / táta byl **takovej** můj mentor no / že já sem vod něj nasával i obecně / **takový** to chování k lidem / jak má člověk zůstat nohama*

na zemi v **tý** branži / i když táta se v ní skoro vůbec nepohyboval / protože to neměl rád / já **taky** vlastně nikam nechodim / já sem radši doma

JK: To chápu

M: Když to / když **nehrajem** ale...

JK: A my si tady dneska **ukážem** / jak to vypadá / když hrajete / protože nemůžeme minout / že ste vyprodal O² arénu třeba / že jo / tady to máme ne? je to z toho?

M: Jo / mělo by **bejt**

JK: No / tak to je taková ukázka / to bylo kdy?

M: V květnu

JK: Tak prosim vás / to samo o sobě je **ohromnej** počín / jenom jaksi mít tolik fanoušků / aby vám přišli / aby přišli / koupili si lístky / připravit ten koncert / jak dlouho ste tomu věnoval?

M: **Todle** trvalo rok a půl ty přípravy

JK: Rok a půl

M: Jako rok a půl sou **takový** ty začáteční přípravy / to není zas tak jako **hrozný** / ale zhruba už takových sedm měsíců šest měsíců před tím jsme se kvůli tomu scházeli skoro denně vesměs

JK: Hm / a vy máte ty texty **takový** **vostrý** / což se mi líbí / **takový** nekonformní bych řekl

Show Jana Krause, 19. 9. 2018

M = Marpo (vlastním jménem Otakar Peřina), český rapper

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Pro projev mluvčího jsou typické spíše kratší repliky, v kterých mísí spisovnou a nespisovnou češtinu. Nezaznamenali jsme žádný nespisovný tvar substantiva, markantnější však byly nespisovné koncovky u adjektiv (např. **velkýho českýho muzikanta**, **ohromnej počín**). U sloves se objevilo vynechávání poslední hlásky (např. **nehrajem**, **ukážem**) a obecněčeský tvar slovesa být (**bejt**).

5)

JK: Jak se máte Sagvane?

ST: Mám se výborně / děkuju / jsem trochu **nastydlej** / ale **dobrý**

JK: Jo?

ST: Jo

JK: No měli **bysme** asi říct / vy **ted'ko** jezdíte s těma **dětma** ráje po halách / že jo?

ST: *Ano*

JK: *Ale tak já pamatuju...*

ST: *Začínáme / začínáme / chystáme turné / začínáme **ted'ko** ve Zlíně*

JK: *No ale jak dlouho se to hraje?*

ST: *Devět let*

JK: *Devět let / já si pamatuju / když se **začlo** / voni se vám posmívali / že jo*

ST: *Hrozně se mi posmívali*

JK: *Že to bude **blbý***

ST: *No / dávali nám tak dva měsíce a...*

JK: *Dva měsíce*

ST: *A vono se to změnilo / doba se změnila že jo / tenkrát to bylo **takový** / jakože to bude **blbý** a **divnej** autor a **divný** písničky a dneska autor dostává vyznamenání že jo*

JK: *Počkejte / já sem kultivovaný rocker / čili já tohle neposlouchám / ale mám k tomu **ohromnej** respekt a úctu*

ST: *No je to...*

JK: *Tak **poslouchaj** to mraky lidí sou z toho **šťastný** / milujou to a Michala Davida milujou a jeho písničky milujou / tak já nevím / proč se pak **hroutěj** / z toho že má dostat vyznamenání*

ST: *Tak já sem na tom úplně stejně jako Michal David / že jo / já **takovej barovej** povaleč / **kterej** to napsal muzikál a najednou mu to šlape a deset let / a dneska vlastně díky tomu i produkuju / ale vona to je vlastně spousta věcí vokolo práce / **který** nikdo nevidí že jo / ale tak*

JK: *Počkejte / tak vy ste se sám definoval jako **barovej** povaleč*

ST: *Tak v **tý** době / a mě to vyhovovalo / ta doba byla vlastně taková / že já když sem vystudoval konzervatoř a bylo mi sedmnáct / sem natočil první film*

JK: *No pozor / tak to byly ale pecky*

ST: *To byly pecky*

Show Jana Krause, 24. 10. 2018

ST = Sagvan Tofi, český herec, zpěvák a model

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Projev mluvčího je velmi hovorový. Hovorová čeština se vyskytuje hlavně v koncovkách sloves (např. *děkuju, produkuju, milujou*). Mluvčí vynechává některé

hlásky ve slovech, a to zejména počáteční hlásku ve slovese být (např. *sem*). Dále je patrné nadužívání parazitických a vycpávkových slov (např. *vlastně, že jo, no*). Nespisovnost se nejvíce objevuje v koncovkách adjektiv (např. *takovej barovej povaleč, divný písničky*).

6)

JR: *Ano / stalo se mi / že jsem si byl připravit lyže na sezónu / u bazénu v Podolí je **taková nějaká** ski servis nebo jak se jmenuje / tak jsem tam přinesl ty lyže a tam byly dvě dva pulty u jednoho stál pán / **ktorej** něco dělal a u druhého paní / která přijala moje lyže / tak jsem s ní konverzoval a / vona mě napsala ten lísteček že jo / že budou **pozejtří hotový** a já sem přecházel k tomu pánovi / nebo kolem toho pána a ten mě zastavil a říkal / člověče já vás tak poslouchám / vy máte moc **hezkej** hlas / vy byste mohl mluvit do rádia*

JK: Říkal?

JR: Říkal / loni to bylo / a já sem říkal / bezva / **dobrej** nápad / půjdu to zkusit / samozřejmě jak jinak že jo / a vyšel sem ven a neušel sem ani deset metrů / ten pán vyletěl z těch dveří / takle sepjal ruce a říkal / promiňte manželka mi teď říkala / že už to děláte / já sem **vůl** / můžu?

JK: Jo / to je pro vás / mě zaujalo / to bylo vloni a vy ste si dával opravovat lyže na co?

JR: No na lyžování

JK: Jo

JR: Hm

JK: Vy pořád lyžujete?

JR: No / už bych neměl / myslíte?

JK: Ne / tak vono jde taky / tak vono po rovině může člověk pořád jezdit / ale kde jako lyžujete?

JR: Já radši z kopce

JK: Kde jako?

JR: Tak / i v tuzemsku / ale nejraději v Alpách

JK: Tam jsou někde rovinky?

JR: Proč rovinky? Já jezdím z kopce / vy byste mě netipoval na / že můžu jezdit z kopce?

JK: Ne / ne

JR: A proč ne jako?

JK: Nevím / nějak mi to přijde **divný** jako /

JR: *Figura nebo co?*

JK: *Ne / Ibsák na sjezdovce / **divný** / já nevím / čím to je*

JR: *Si nepamatujete sjezdaře / **ktorej** se jmenoval Rosi?*

JK: *To si pamatuju / Rosiho si pamatuju*

JR: *Tak to už je blízko*

JK: *No / ale Rosi a Rosák / to je jako nebe a dudy*

JR: *No*

JK: *Rosiho si pamatuju výborně / vy ale nežijete v Praze / že jo? Vy žijete kousek vod Prahy*

JR: *Kousek vod Prahy no*

JK: *A proč?*

JR: *No / já v podstatě pocházím z **takový malý** / jednou sem řekl vesnice a ti...*

JK: *No to ne*

JR: *Ti rodáci potom na mě byli zlí / tak ne / z **malýho** městečka na Hané*

JR: *Takže já sem se v podstatě obloukem vrátil do podobných poměrů*

JK: *Ale kousek vod Prahy*

Show Jana Krause, 31. 10. 2018

JR = Jan Rosák, český televizní a rozhlasový hlasatel a scénárista

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Mluvčí používá zejména nespisovnou češtinu. Nespisovnost se projevuje zejména v koncovkách adjektiv (např. **hotový lyže**, **takový malý vesnice**, **hezkej hlas**, **dobrej nápad**) nebo zájmen (např. **ktorej**). V projevu je mnoho rysů mluvenosti, jako například redukce samohlásek zejména u sloves (např. *nevím*, *jezdim*, *pocházím*), dále používání hovorových koncovek u sloves (např. *pamatuju*). Projev je plný parazitických částic (např. *no*, *že jo*). Mluvčí hojně využívá protetické v- (např. *vod*).

7)

JK: *Máte z toho **nějaký** poučení pro **mladý**?*

MB: *Pro **mladý** z toho mám poučení / že myslím si že když člověk začne **nějakej** vztah brzy v mládí okolo **tý** dvacítky*

JK: *Já začal kolem čtyřicítky / no dál*

MB: *Že už by v něm měl setrvat už jako na **furt***

JK: *Že by měl / že by neměl*

MB: Měl

JK: A proč?

MB: No protože si myslím / že když to pořád potom zkoušíte znova a znova / že už je to čím dál složitější / a že už se to jako těžko podaří

JK: No dobře / ale vy ste ve dvaceti byla stejná jako ve čtyřiceti?

MB: Absolutně vůbec ne

JK: No tak právě

MB: Ale kdybych se tenkrát vdala / tak bych to nevěděla / tak bych zůstala jako v takovym tom...

JK: Ale to si jenom myslíte

MB: Myslím si to jenom?

JK: To kdybyste se vzdala / tak byste zjistila / že ste se pletla

MB: Ženy mě možná pochopí / jestli znáte tu reklamu mistr Proper

JK: Mistr Proper?

MB: Ten **kreslenej**

JK: No

MB: Víte **ktorej? Takovej ten krásnej**

JK: No má tady **takovej** ten trojúhelníček

MB: No **tendle**

JK: No taková figurka

MB: No jasně no

JK: Pro děti no

MB: No prostě **takovej** figurka pro děti **takovej velkej svalnatej plešatej krásnej mistr**

JK: No počkejte / vy ste to vyjmenovala / **velkej slavnatej svalnatej plešatej krásnej**

MB: No ano **kreslenej** / ten se mně líbí **takovejhle**

JK: No těch je málo

Show Jana Krause, 14. 11. 2018

MB = Mahulena Bočanová, česká herečka

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Mluvčí využívá zejména nespisovnou češtinu. Repliky jsou poměrně krátké, typické je řetězení několika adjektiv s nespisovnými koncovkami (např. *takovej velkej svalnatej plešatej krásnej*). Téměř všechna adjektiva vyskytující se v projevu jsou použita

s nespisovnou koncovkou. Mluvčí využil obecněčeské příslovce *furt* = poněkud zast. ob. neustále, pořád (SSJČ).

8)

JK: Pan Jaroslav Svoboda je náš pověstný imunolog český / hvězda imunologie doslova / voni vám přezdívají / to víte

JS: No / já nevím jak všelijak mě přezdívají

JK: Slyšel ste to / ale jako lichotivě vám přezdívaj / že jo / Dr. House vám říkaj

*JS: No tak já nevím / vod doktora House se liším asi tím / že já si myslím / že jednak se chovám slušněji k lidem i k pacientům i ke kolegům / jednak to nemám komu předávat moc ty zkušenosti / a jednak nedisponuju těma **lůžkama** jako von / takže takovým krásným voddělením jako má tam v tom **špitále** v Prinstonu*

JK: To nemáte

JS: No to nemam

JK: Kdybyste to měl tak stručně zjednodušit do toho / co byste tak řekl lidem jaksi v rámci vašich poznatků / co by měli třeba omezit / nebo co naopak by měli posílit

*JS: No to je u **každýho** trošku jinak*

JK: Jo?

*JS: To je právě ten **kumšt***

JK: A co třeba u mě byste doporučil?

*JS: U vás? Tak já o vašem zdravotním stavu nic nevím / to **takovej** vodhad jenom / že jo*

JK: Já taky ne

*JS: To je princip toho **přenosovýho** faktoru / a zjistilo se / že u lidí / **který maj nějakej zhoubnej nádor** / že mnohem účinnější je **tendleten** extrakt z těch bílých krvinek vod **příbuznýho** člověka toho **nemocnýho** a dokonce to nemusí být pokrevně **příbuznej** / a že to může **bejt** prostě někdo s kým prostě žije ve **společný** domácnosti /*

JK: Jo takhle

*JS: Takže teď se bádá a zdá se / že je to prostě **daný** / že oni **maj společný** střevní bakterie / úplně **stejný** / protože **maj** stejnou kuchyni*

JK: No / to sem myslel

JS: Stejný to / no a tím pádem vlastně / vlastně je mnohem účinnější ten přenosový faktor od toho dárce / který s tím člověkem žije

*JK: No a z toho vyplývá náš **společnej** objev / že s některou ženou můžete **bejt zdravěj** a s některou **nemocnej***

JS: Ano / přesně tak

Show Jana Krause, 21. 11. 2018

JS = Jaroslav Svoboda, český imunolog

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Mluvčí používá nespisovnou češtinu, která se projevuje zejména v koncovkách adjektiv (např. **takovej odhad**, **nějakej zhoubnej nádor**, **příbuznýho nemocnýho člověka**), ale také sloves (např. *maj*). U slovesa *být* i v kořenu (např. *bejt*). Nespisovnost se neprojevuje pouze v koncovkách substantiv (např. *lůžkama*), ale také v lexiku, jako například *kumšt* = zast. ob. a exp. umění, zvláštní dovednost (SSJČ). Projev je velmi hovorový. Mluvčí hojně využívá protetické v- (např. *vod*, *von*, *voddělenim*), dále je projev plný vycpávkových a parazitických slov (např. *no*, *vlastně*, *že jo*). Velmi typické je také krácení samohlásek (např. *zdravotnim*, *nevim*).

9)

JK: A co je feta?

ZP: Feta je sejra

JK: Feta je sejra?

ZP: Jasně

JK: Jako všude je k mání?

ZP: Všude / řeckej / se dává na šopák

JK: To je to / co se dává na šopák?

ZP: To bílý

JK: To bílý

ZP: Na šopák

JK: To bílý je feta?

ZP: Jo

JK: Jo to já nevěděl / já si vždycky dávám komplet salát

ZP: I s fetou

JK: A neptám se co to je / že jo / to donesou / tak do něj jdu

*ZP: **Takovejch** lidí jako ste vy **bysme** potřebovali víc*

JK: Jo?

*ZP: V **tý** hospodě no / to by **bylo** časy*

JK: No ne / voni sou pak **tyhle hnusný** / to jsou jako ty s tím vínem / jak **machrujou** / jak furt **takle dělaj** / a já říkám / jenom zastírá / že je alkoholik hele

ZP: Ten třes **tý** ruky jako

JK: Malá jídla / to mě moc nezajímá / protože já mám u jídla když začínám vždycky strach / že ho je málo

ZP: Vždycky

JK: Vždycky no a nedej bože / když sedí někdo vedle / tak se mi to zvětší / jo ale tady je šalotkový Tarte tatin?

ZP: No

JK: To vypadá / že sou **příbuzný** u toho / nebo co / šalotkový Tarte tatin?

ZP: No / to je variace na **klasickej jablečnej** koláč / tradiční / my jsme místo toho tam dali šalotku / aby to bylo **slaný**...

JK: Pardon / šalotka je?

ZP: Cibule

JK: No a proč tady není cibule z **jabkama**?

ZP: Protože to je šalotka

JK: To je druh cibule?

ZP: Odrůda jako no / ona to není vysloveně cibule / je to hodně **podobný**

JK: Ale vono to **příbejvá** jako ty v odrůdy ne?

ZP: Ani ne

JK: Ne?

ZP: Ne / myslím že ne / to je furt **stejný**

JK: Sem se dozvěděl dost pozdě vo šalotce / no a tady hele / to vypadá na gramatickou chybu / fíkový tart s ricottou

ZP: No / koláč no

JK: A proč je tart?

ZP: Proč ne koláč?

JK: Proč ne dort třeba nebo...

ZP: No protože to zase / to sou **takový** jako **malý** rozdíly / to by bylo zbytečně **dlouhý** vysvětlování

JK: Jo **takle** / pán je hrdopýšek

ZP: Ne / já jenom / já sem chtěl aby se vám dýchalo trochu **volnějc**

JK: Dobře / hele tady máme batátovou polévku s topinkou s arašídovým máslem

ZP: No

JK: No to je na **celý** vodpoledne hele

ZP: Jako

JK: Nejdřív jít pro batátu / co je batáta?

ZP: Sladká brambora

JK: Pantáta mám batátu

ZP: To je brambora sladká

JK: Tak **kurník** proč tu není brambora

ZP: Protože se to jmenuje batáta

JK: Tři kila batáty? Nebo batát? Máte **loupaný** batáty?

ZP: My jo

JK: **Škrabaný** batáty? Ale je to **divný** / ne?

ZP: Ne tak vono když chcete vařit ty jídla jako trošku lehčí / což je hlavním cílem jako v **tý knížce** / tak vono se s **těma českýma surovinama** uplně jako nevystačíte

JK: Ne to vo tom nepochybujú no / ale že to je tak jako extravagantní / topinamburové rizoto / já to sotva přečtu / topinamburové / tamburíny a rizoto / tarará

ZP: Tak mohlo by tam být napsáno **jeruzalemskej** artyčok / ale to taky by se vám asi nelíbilo

JK: No ale **tohlento** vypadá / že to je s tamburínou rizoto

ZP: Tak to záleží / jak to konzumujete

JK: Topinamburové

ZP: Nemáte tamburínu chlapi?

JK: No jo / ale tak člověk žasne / co je i za potraviny / k nám se to domů vůbec nedostane / my jsme loni objevili **žitnej chleba** hele / ale jsme z něj vodvázaný / hele jak to na vás působí / vy máte taky nějakou závislost na jídle? Jako že vás proměňuje / jako psychologicky?

ZP: Tomu nerozumím

JK: No / já když sem **hladovej** / tak se mi zhorší **povahový** vlastnosti /

ZP: Jo takle

JK: Sem na pokraji páchání **trestný** činnosti klidně

ZP: To já ani tak nemám / já sem jako celkem **vyklej** bez jídla / vydržim relativně dlouho / ale pak mi samozřejmě vadí / když konečně něco jim a třeba někdo by měl pocit / že mi z toho **mýho** talíře / chce něco vzít takle

*JK: Jo / to vůbec / a to **dělaj** partnerky často / oni ted' / víte co **dělaj**? to znám nazpaměť / co si dáte k pití? já bych si dal vodu / co si dáš ty? já nechci nic ne / to přinesou / **postavěj** a ona řekne / můžu se napít? říkám / tak **si si** měla objednat / budu mít málo*

Show Jana Krause, 28. 11. 2018

ZP = Zdeněk Pohlreich, český šéfkuchař a gastronom

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Projev je velmi nespisovný. Mluvčí využívá zejména obecnou češtinu. Nespisovné prvky se vyskytují téměř ve všech slovních druzích. U substantiv zejména v koncovkách (např. *surovinama, jabkama*), ale také v kořenech (např. *sejra*). Mluvčí vybírá pro své vyjadřování nespisovné lexikum, jako například *sejra, jabko, chleba*. Zajímavé je využití slova *šopák*, které je běžně využíváno v mluvené češtině. Jedná se o prostředek výrazové úspornosti. Funguje jako obecněčeský protějšek k víceslovnému pojmenování šopský salát. Nespisovnost je nejvíce patrná v koncovkách adjektiv (např. *klasickej, jablečnej, škrábaný batáty, povahový vlastnosti, žitnej chleba*). Mluvčí využívá nespisovné slovní tvary demonstrativních a posesivních zájmen (např. *tý hospodě, tý ruky, mýho talíře*). Slovesa jsou velmi často použita s obecněčeskou koncovkou (např. *dělaj, postavěj*), nebo s hovorovou koncovkou (např. *machrujou, nepochybujou*). Dále mluvčí používá nekorektní tvary podmiňovacího způsobu (např. *bysme*).

10)

JK: Dobrý večer Karolíno

KK: Dobrý večer

*JK: **Dobrý** je říct v úvodu není to tak dlouho / co sme spolu fotili a ted' jste fotila zase vy sama / že jo v Česku*

KK: No ale chyběl ste mi

JK: Vy ste dneska přiletěla vodpoledne že jo?

*KK: Já jsem **ted'ka** přiletěla z Ameriky ano z Miami / tam prší hodně*

JK: Jo?

KK: Tak jsem šťastná / že sem to jako stihla

JK: Máte jako jetlag ještě ne

KK: Mám jetlag ještě no

*JK: Tam dáme titulek pro ty / co **neuměj** anglicky / co to je česky*

KK: To znamená unavená

JK: Unavená

KK: Ne tak jako držim se / já jsem na to tak už zvyklá osmnáct let / člověk si zvykne na ten jetlag / lítat z toho jednoho pásma do **druhého**

JK: No tak

KK: Jít na televizní show vypadat dobře / **bejt s lidma** a já to **miluju** / mně to dává strašně energie **tohleto**

JK: Co ty lety?

KK: No jako ty lety ano / člověk když má děti / tak ty lety mu dávají energii / protože nemá telefon nemá děti kdo za **váma** křičí / mami kde si pomoc mi tohle a chci **támleto**

JK: Ale já jsem zažil několikrát v letadle **takovej dětskej** řev

JK: No aspoň to není vaše / ale měli **bysme** říct vy ste fotila **ted'ka** vlastně pro první edici časopisu Vogue / **ktorej** tady vyjde

KK: Ano

JK: Podíváme se na to

KK: Vlastně můj začátek byl americký Vogue / když mi bylo šestnáct let

JK: Když vám bylo šestnáct

KK: Šestnáct let

JK: To mě fotil děda když mi bylo šestnáct / na zahradě

KK: No to může být možná příští titulní stránka / to je **ted'ka** takový trend / **takový** to naturál **takový** to / hodně vracet se zpátky / **odkad'** ste žádný make up / rodina

JK: No to já dělám **celej** život

KK: No to víte no / to musíte / to byste měl **bejt** na další titulní stránce vy

JK: No malinko by to mohlo snížit prodej

KK: No možná spolu **bysme** mohli **bejt**

JK: Tak tohle je první Vogue / a my tady z toho máme **nějaký** fotky / tak si je můžeme takhle za námi pustit / von je zvláštní v tom / že vy tam vlastně ste jaksi nebo jako je věnovaná to vaše fotografická série Olze **Havlový** / že jo

KK: Ano ano / což bylo vlastně super zážitek trošku

JK: **Takovej nezvyklej** ne? V tom...

KK: Ano bylo to něco jiného když si to vezmete / já jsem vlastně v módě osmnáct let a já co miluju vlastně o **svý** branži / co určitě máte vy rád jako herec je vlastně mít tu výzvu hrát **odlišný** lidi

JK: To já hraju pořád / to já hraju gaunery

KK: Víte jako prostě jako mít nějakou tu

JK: Ale

*KK: Vlastně studovat a zajímat se vlastně / kdo ten člověk byl / jak vlastně se choval / jak se oblíkal a bylo to strašně **zajímavý** o té Olze se více **dozví** / protože vlastně hodně jsme věděli o panu Havlovi ale ne tak moc o ní*

*JK: Tak je to **hezky** / že je to **takovej** hold vlastně Olze **Havlový** / že*

KK: Přesně tak

*JK: Si to připomene ta veřejnost nebo že si to lidi **vybavěj** a / tu její existenci která byla ohromně důležitá na druhou stranu / tak jako jak vy se můžete ale připravovat na focení / jakože byste si připravila nějaký obličej speciální nebo co*

KK: No tak ne / tak sem se dívala hodně na na její hodně staré fotky interview / co jsem tak nějak mohla najít / protože toho nebylo fakt moc a vlastně co bylo zajímavé / paní Olga neměla tři prsty

JK: Hm

*KK: Vlastně takže hodně měla rukavice hodně ruku dávala za sebou vlastně i takové detaily sme prostě brali že sme to fakt chtěli udělat co nejbliž jako k její image / fakt jak oni jak byla / jak se chovala / jak se oblíkala a vlastně byly i momenty **bysme** je dělali film kdy sem jako i **brečela** / když mi pak četli ty dopisy / ty co psali mezi sebou s panem Havlem*

JK: Ano co si psali

*KK: Co si psali tak jako i sem **brečela** / jako nevím / když si představím mít manžela osm let ve vězení a tak / jako bylo to **takový** emocionální / mě to strašně sem na to strašně hrdá mít československý Vogue vlastně já sem začínala ve Vogue tak mít vlastně i titulku v Českosloven...*

Show Jana Krause, 5. 9. 2018

KK = Karolína Kurková, česká supermodelka a příležitostná herečka

JK = Jan Kraus, moderátor pořadu

Ze začátku projevu se mluvčí Karolína Kurková snaží využívat spisovnou češtinu, postupně do jejího projevu začínají pronikat nespisovná slova a slovní tvary. Nejvíce nespisovných koncovek je patrných u adjektiv (např. **takovej dětskej, celej život, nějaký fotky**) a sloves (např. **vybavěj, neuměj**). Mluvčí nadužívá vycpávkové slovo *vlastně*,

vyskytuje se téměř v každé replice, v některých i vícekrát. Dalšími parazitickými slovy jsou *no, prostě*. Časté je i používání deiktických výrazů.

3.2 Výsledky analýzy mediálních dialogů Hyde Parku Civilizace

V **morfologické rovině** jsme nejčastěji zaznamenali následující obecněčeské jevy:

1) úženi

ý/í na místě staršího é nebo á v koncovkách adjektivní flexe

např. *je to důvěrný, obtížný, dobrý, špatný, olympijský vesnici, šťastný okamžiky, milimetrový zvířátko, český a slovenský hydrobiologie, žádný uznání, samýho dětství*

nebo zájmenné flexe

např. *tý Ovčáře, tý český a slovenský hydrobiologie, tý doby, tý psychiatrii, tý medicíně*

2) –ej na místě spisovného í psaného obvykle ý, a to v zakončení nominativu singuláru maskulina adjektivní flexe

např. *výbornej dotaz, každěj test, je postaveněj, světověj, nějakej hezkej sport, schopnej přátelskej národ, mladej závodník, šťastnej člověk, bronzovej, takovej systém, novej druh, připraveněj, takovej dvoukřídelej hmyz, úžasnej přednášející, ktorej*

nebo slovesné konjugace

např. *cejtěj*

3) –ej se vyskytlo v adjektivní flexi i mimo absolutní konec

např. *nalinkovanej, neuvěřitelnej, rychlejch, některejch, takovejhle filtr*

4) –ej ve slovních základech sloves, nikoliv i substantiv jako v Show Jana Krause

např. *cejtěj, cejtí*

5) unifikace koncovek instrumentálu plurálu u všech deklinací zakončením –ma

např. *nanorobotama, mikrorobotama, nanotechnologiema*

6) nedodržování shody koncovek adjektiv, zájmen, číslovek a slovesných tvarů se substantivy neutra užitými v množném čísle

např. *námořníků, který..., kolegů, který...*

7) tvar *bysme* podmiňovacího způsobu v plurálu i singuláru

Výhrady k nespisovnosti se nejvíce týkaly obecněčeských koncovek v adjektivní flexi, nejčastěji se vyskytovaly koncovky -ý nebo -í na místě -é nebo -á v koncovkách adjektivní flexe všech rodů a koncovka -ej v zakončení nominativu singuláru maskulina adjektivní flexe.

Co se týče **lexika**, mluvčí využívali velmi často neutrální slovní zásobu, popřípadě odborné termíny, i když v několika případech do projevu pronikly obecněčeská substantiva (např. *nemehlo, rapl, kafe, škatule*), řidčeji slovesa (např. *koukám*) a slova expresivně zabarvená (např. *prase, vocejchovat, schramstnout*). Dále také slangové výrazy (např. *fiškusovat*). V projevech se objevilo velké množství různých defektních tvarů zájmen (např. *tomhlenctom, tuhlenctu, tomhletom, těhletěch, tomdle, todle*).

Moderátor pořadu Daniel Stach se striktně drží spisovného komunikačního kódu. V žádném případě jsme nezaznamenali jakoukoli odchylku od spisovné normy. Využívá neutrální slovní zásobu, odborné termíny a spisovné slovní tvary včetně koncovek všech flektivních slovních druhů. Z tohoto zjištění vyplývá, že je moderátor na všechny diskuze do nejmenších detailů připraven.

Do pořadu Hyde Park Civilizace proniká v poměrně velké míře mluvenost, i přestože se jedná o veřejnou, oficiální komunikaci. Podobně jako v Show Jana Krause jsme v projevech hostů Hyde Parku Civilizace zaznamenali několik rysů typických pro běžně mluvenou řeč, které úzce souvisí s volbou spisovného nebo nespisovného kódu komunikace. Pokud mluvčí využíval spíše nespisovnou, obecněčeskou podobu jazyka, vyskytovalo se v projevu i více rysů hovorové češtiny. Nejpatrnějším znakem je používání různých přídatných, parazitických výrazů a kontaktních částic (např. *no, vlastně, prostě, jako, jo, že jo, ty jo*). V projevech se vyskytovalo velké množství deiktických prostředků (např. *ta topografie, tom severním pólu, v tom studiu, ty perloočky*). V mnoha případech se vyskytlo využití protetického v-, a to nejen u osobních zájmen, ale i adjektiv, předložek a příslovcí (např. *vono, vona, vo, vopravdu, vožralí*). V několika případech mluvčí využili hovorové koncovky u sloves (např.

věnuju, nepamatuju). Někteří mluvčí redukovali vysoké samohlásky, a to jak v koncovkách sloves (např. *vidim, myslim, nesnášim*), tak i v jejich slovních základech (např. *vim*). Zpravidla se jednalo o slovesa vyjadřující osobní postoj mluvčího k dané skutečnosti. Vysoké samohlásky byly kráceny i například u některých ukazovacích zájmen a příslovcí (např. *tim, uplně*). Redukce se objevila také u souhlásek. Jedná se o tzv. fonetické krácení, zaniklo slabičné *l* v maskulinu přičestí sloves se zavřeným kmenem (např. *řek*), toto krácení však v mediálních dialozích nebylo tak časté. Pro nepřipravené jazykové projevy bylo typické nestandardní postavení slov ve výpovědi, opravování a dvojí vyjádření téže věci.

3.3 Výsledky analýzy mediálních dialogů Show Jana Krause

V **morfologické rovině** jsme nejčastěji zaznamenali následující obecněčeské jevy:

1) úžení

ý/í na místě staršího é nebo á v koncovkách adjektivní flexe

např. *českýho youtuberismu, boholibý účely, nějaký zvěrstvo, sestřihaný video, něco takovýho, jedinýho oboru, každý manželství, jiný budovy, starý kolena, něco podobnýho, velkýho českýho muzikanta, takovýho člověka, dlouhý vlasy, takový vostrý texty, divný písničky, hotový lyže, takový malý vesnici, malýho městečka, příbuznýho, nemocnýho člověka, je to daný, dlouhý vysvětlování, škrábaný batáty, povahový vlastnosti, nějaký fotky, mého talíře*

nebo zájmené flexe

např. *tý hospodě, tý ruky, tý knížce*

2) –ej na místě spisovného í psaného obvykle ý, a to v zakončení nominativu singuláru maskulina adjektivní flexe

např. *vzrušenej, každej všední den, šťastnej design, takovej příjemnej, milej, zdvořilej, každej den, každej rok, starej podvod, vděčnej, přesvědčenej, zralej, ohromnej počín, divnej autor, takovej barovej povaleč, hezkej hlas, dobrej nápad, takovej trojúhelníček, takovej velkéj svalnatej plešatej krásnej mistr, nějakěj zhoubnej nádor, společnej objev, být zdravěj, nemocnej, klasickéj, jablečnéj, hladovej, žitnej chleba, takovej dětskéj, celej život, takovej hold, kterej*

3) –ej se vyskytlo v adjektivní flexi i mimo absolutní konec

např. *technickejch novinkách, českejma surovinama, takovejhle*

4) –ej ve slovních základech substantiv a sloves

např. *sejra, brejle, bejt*

5) unifikace koncovek instrumentálu plurálu u všech deklinací zakončením –ma

např. *prachama, kolegama, hercema, brejlema, stehnama, dětma, lůžkama, jabkama, surovinama, lidma*

6) nejsou vyjadřovány rodové rozdíly v plurálu adjektivní a zájmenné flexe

např. *ty lidi, ty youtubeři, některý zpěváci*

7) nedodržování shody koncovek adjektiv, zájmen, číslovek a slovesných tvarů se substantivy neutra užitými v množném čísle

např. *videa, který...*

8) tvar *bysme* podmiňovacího způsobu v nominativu plurálu

V mediálních dialozích pořadu Show Jana Krause se nejčastěji, stejně jako v Hyde Parku Civilizace, objevovaly nespisovné koncovky v adjektivní flexi. Konkrétně -ý nebo -í na místě -é nebo -á v koncovkách adjektivní flexe všech rodů a koncovka -ej v zakončení nominativu singuláru maskulina adjektivní flexe. Mnohem častěji než v Hyde Parku Civilizace se vyskytovala unifikace koncovek instrumentálu plurálu u všech deklinací zakončením -ma.

Z **lexikální roviny** se v mediálních dialozích nejčastěji vyskytovala obecněčeská slova s expresivním zabarvením (např. *kumšt, špitál*), někteří mluvčí použili vulgarismus (např. *vůl, kurník*), nespisovná slova vzniklá univerbizací (např. *šopák*). Z původního sousloví se vypustilo původní substantivum a změnou zakončení přídavného jména vzniklo nové slovo: *šopský salát – šopák*. Využita byla i typicky obecněčeská slova (např. *jabko, sejra, chleba*). U sloves například sloveso *brečet*.

I přestože se jedná o veřejnou komunikaci, moderátor pořadu Jan Kraus ve valné většině případů používá nespisovnou, obecnou češtinu.

Pro mediální dialogy Show Jana Krause je typické používání hovorové češtiny. U všech hostů se vyskytovaly prvky běžně mluvené češtiny. Mluvčí využívali hovorovou češtinu zejména v koncovkách slovesné konjugace (např. *vystupuju, potřebujou, děkuju, nepochybujou, produkuju, milujou, machrujou*).

Nejběžnější je používání protetického v-, a to hlavně u osobních zájmen on, ona (např. *von, vona*) a u předpony o- (např. *voddělenim, vodpoledne*). Velmi typická je také krátká výslovnost vysokých samohlásek, a to jak v koncovkách (např. *blížim, neumim, prosim, vydržim, myslim, pocházim, nevim, jezdim, nechodim, těším, cejtím, snažim, souhlasim*), tak i v některých slovních základech (např. *řikal, říkam, řika, čim, tim, uplně*).

U některých mluvčích se vyskytly také redukce některých souhlásek, a to zejména slabičného *l* v maskulinu přičestí sloves se zavřeným kmenem (např. *řek*). Pro mluvené výpovědi je také typické nadužívání deiktických prostředků a různých přídatných výrazů, jako například parazitických slov (např. *vlastně, prostě, jako*) a kontaktních částic (např. *no, hele, že jo*). V některých replikách se objevilo velké množství parazitických slov a deiktických prostředků, které do značné míry narušují pochopení výpovědi. Jako například:

*vlastně takže hodně měla rukavice **hodně** ruku dávala za sebou **vlastně** i takové detaily sme **prostě** brali že sme to **fakt** chtěli udělat co nejbliž **jako** k její image / **fakt** jak oni **jak** byla / **jak** se chovala / **jak** se oblikala a **vlastně** byly i momenty bysme je dělali film kdy sem **jako** i brečela / když mi pak četli **ty** dopisy / **ty** co psali mezi sebou s panem Havlem*

Vyskytly se u různé konstrukce typické pro mluvené výpovědi. Některé konstrukce byly z hlediska spojování slov defektní, obrácený pořádek slov ve větě. Viz následující ukázky:

no ne / moment / já na to mám / takle já cejtím obrovský vděk jako divákům sem vděčnej / že vlastně mi to umožnili že jo / kdyby nechodili

já jsem teďka přiletěla z Ameriky ano z Miami / tam prší hodně

Velmi často se v replikách objevilo opakování slov, popřípadě opravení předchozího výroku, viz následující ukázky:

tak bych nemohl dělat ty ty, no tak to vás / to vás ctí, tam byly dvě dva pulty u jednoho stál pán

Závěr

V teoretické části jsme se zabývali mediálním dialogem jako žánrem veřejného projevu, popsali jsme jeho typologii. Konkrétně jsme se zaměřili na dva typy mediálního dialogu, a to na dialog zábavný (tzv. talk show) a tzv. dialog populárně naučný. Dále jsme zaměřili naši pozornost na stratifikaci češtiny z pohledu spisovnosti a nespisovnosti. Zabývali jsme se také tím, jak souvisí volba jazykového kódu se sebe prezentací mluvčího.

V praktické části jsme provedli morfologicko-lexikální analýzu vybraných televizních pořadů. Zkoumali jsme jednotlivé projevy mediálních dialogů z hlediska uplatnění spisovných a nespisovných jazykových (zejména morfologických a lexikálních) prostředků. Pro úplnější představu o charakteru analyzovaných mediálních projevů jsme alespoň částečně pojednali i o některých jazykových rysech typických pro projevy mluvené.

U mediálních dialogů Hyde Parku Civilizace nepotvrzujeme počáteční hypotézu. Předpokládali jsme, že v oficiálních mluvených projevech bude převažovat spisovná čeština. V populárně naučném dialogu jsme očekávali užití výhradně spisovných jazykových prvků (slov a slovních tvarů). I přestože se jedná o mediální dialog, jehož cílem je zprostředkovat divákům poznatky z oblasti vědy a techniky a disponuje tedy odbornou funkcí, vyskytovala se v mediálních dialozích obecná čeština. Téměř ve všech projevech mluvčí využívali obecněčeská slova a slovní tvary, nespisovnost se projevovala zejména v koncovkách adjektivní flexe. Z celkového počtu deseti analyzovaných mediálních dialogů pouze tři byly ryze spisovné, nevyskytovala se v nich téměř žádná obecněčeská slova a slovní tvary, i přesto v nich byly patrné rysy mluvenosti. Další čtyři projevy byly zařazeny do skupiny spisovných mediálních dialogů s nespisovnými prvky a poslední dva byly označeny za nespisovné.

Pozoruhodná je asymetrie v jazykovém projevu moderátora Daniela Stacha a jeho hostů. Moderátor vždy striktně volí spisovný jazykový kód. Je pravděpodobné, že hosté pořadu mají dopředu promyšlenou volbu jazykového kódu a ani moderátor je nestáhne na svou stranu, tedy nepřiměje je svým projevem zvolený kód změnit (a naopak).

U mediálních dialogů Show Jana Krause jsme očekávali mísení spisovných a nespisovných jazykových prvků (slov i slovních tvarů). Morfologicko-lexikální analýza ukázala daleko vyšší podíl obecné češtiny, než jsme v oficiálních (mediálních) projevech očekávali. Pro projevy bylo typické kombinování spisovného a nespisovného jazykového kódu, většina mluvčích však využívala zejména nespisovnou češtinu.

V obou vybraných typech mediálních dialogů se v morfologické rovině vyskytovaly v podstatě tytéž obecněčeské jevy, ale s různou frekvencí. Nejčastěji se jednalo o tzv. úženi, používání ý/í na místě é nebo á v koncovkách adjektivní flexe, tyto koncovky se v zájmené flexi objevovaly pouze v pořadu Show Jana Krause. Dalším velmi častým jevem byla koncovka –ej na místě spisovného í psaného obvykle ý, a to v zakončení nominativu singuláru maskulina adjektivní flexe, –ej se vyskytlo i v adjektivní flexi i mimo tzv. absolutní konec. Méně časté bylo –ej ve slovních základech substantiv nebo sloves (u substantiv pouze v Show Jana Krause). V pořadu Show Jana Krause docházelo častěji než v Hyde Parku Civilizace k unifikaci koncovek instrumentálu plurálu u všech deklinací zakončením na –ma.

V lexikální rovině byla situace u analyzovaných pořadů odlišnější. V pořadu Hyde Park Civilizace mluvčí využívali častěji neutrální slovní zásobu, popřípadě i odborné termíny. V několika případech do projevů pronikla obecněčeská substantiva, řidčeji slovesa, ale také slova expresivně zbarvená a slangové výrazy. V mediálních dialogích Show Jana Krause se nejčastěji jednalo o obecněčeská slova s expresivním zbarvením.

V obou typech vybraných mediálních dialogů se vyskytovaly ve velké míře rysy mluvené češtiny, (mj. nadužívání deiktických prostředků a přídatných výrazů, parazitických, vycpávkových slov a kontaktních částic, redukce samohlásek a souhlásek, defektní spojování slov a obrácený pořádek slov ve větě). V obou pořadech mluvčí používali protetické v-, a to zejména u osobních zájmen a předpon.

Z jazykové analýzy vyplývá, že pro mluvené projevy, i přestože se jedná o oficiální veřejnou komunikaci, je typické mísení spisovných a nespisovných jazykových prostředků. Nespisovnost se v obou vybraných typech mediálních dialogů vyskytovala zejména v koncovkách adjektivní flexe. Současná jazyková situace češtiny je taková, že postupně dochází k sblížení spisovné a obecné češtiny, což podle F. Daneše znamená, že čeští mluvčí užívají smíšený kód (NESČ, 2016, Diglosie). Stává se čím dál běžnější mísení spisovné a nespisovné češtiny v průběhu jedné výpovědi.

Seznam použité literatury

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČMEJRKOVÁ, S.: Spisovnost a nespisovnost v současné rozhlasové a televizní publicistice. In: R. Šrámek (ed.), *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: MU, 1996. s. 191-194. ISBN 8021013044.

ČMEJRKOVÁ, S. a kol.: *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2267-7.

ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-1970-7.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. *Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu*. Slovo a slovesnost. 1999, 60(4), s. 247-268.

DANEŠ, František a Zdeněk HLAVSA. *Mluvnice češtiny 3: Skladba*. 1. Praha: Academia, 1987.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Miloš WEINGART. *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, 1932.

HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: Trizonia, 1997. Jazykové příručky (Trizonia). ISBN 80-855-7367-9.

KARLÍK a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, 799 s. ISBN 978-80-7106-624-8.

NEBESKÁ, Iva. *Jazyk, norma, spisovnost*. 2. dopl. vyd. V Praze: Karolinum, 2003. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-246-0688-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

NESČ: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2016 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>

SSJČ: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>